

รูปภาพที่ 51-52 เพื่อนสอนเพื่อน - เรียนกับครู

รูปภาพที่ 53-54 ศิษย์เก่า – ครูชาวบ้าน ช่วยครูสอน

หื้อเจ้า พ่อแม่ก็บ่ได้ห้าม เป็นว่ายะกัยะเตอะตามใจ หมู่เพื่อนที่หัดตวยกันก็มีหงษ์เงิน, ไอลดา, พัชรา, ลลิตญา, ไพลิน, มยุรี หมู่นี้เจ้า บางคนก็สนใจบางคนก็จู้คร้าน แม่เขาบ่หื้อยะกัมี ที่ไปเป็นก็มิหนุ่กับ ลลิตญา ดีมาก มยุรี ลากเกิด ลลิตญาเป็นหลานพ่อหลวงนวน บ้านปง พ่อหลวงหัดหื้อ มยุรีก็เรียนกับ แม่เขา ลายที่หนูไปเป็นมีลายสามยี่น ลายสามนอน กับดอกหย่อมห้าเจ้า” ส่วนเด็กหญิงลลิตญา ดีมาก (เมษายน 2545) บอกว่า “อยู่โรงเรียนหนูเรียนกับครูแล้วเด็กหญิงมัทยา ก็ช่วยสอนละ มาที่บ้าน พ่อหลวงก็สอน ถ้ามีเวลาพ่อหลวงจะสอนหนูไป ถ้ามีตอกก็ไต่ไปกับพ่อหลวง หนูไปกล่อ่งข้าวได้ 3 แก่นแล้วละ แม่ไม่ไปแล้วละ ไปไม่เป็น แม่ไม่ได้ห้ามแม่ก็ว่าตามใจอยากไปก็ไป”

ครูอนงค์ ใจฟัง (มกราคม, 2545) กล่าวว่า “โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน ให้เด็กเก่งสอนเด็กเรียน อ่อนระหว่างพักเที่ยง ก็แล้วแต่เด็กจะช่วยกันเรื่องอะไรก็ได้ส่วนกลุ่มเด็กหญิงมัทยา นี้ สอนเพื่อน ไปกล่อ่งข้าวก็เข้าลักษณะเด็กหญิงมัทยา เรียนกับแม่ที่บ้านจนเป็น แม่สอนลูก แล้วลูกก็มาสอนเพื่อน ต่อที่โรงเรียน คิดว่าวิธีนี้ก็ดีอีกอย่าง เพราะเด็กเขาสนใจด้วยตนเองก็ได้ผลกับนักเรียนผู้หญิง ส่วน นักเรียนผู้ชายไม่ค่อยเอาจริงมักจะชอบเล่นกีฬามากกว่า เด็กจะสนใจเรื่องกล่อ่งข้าวมากก็ระดับ ป.4-ป.5 แต่พอขึ้นมัธยมแล้วจะไม่สนใจละ จะไปสนใจกีฬา กับดนตรี กัน”

นักเรียนตั้งชุมชนกล่อ่งข้าว...จุดเชื่อมต่อโรงเรียนกับชุมชน

หลังจากที่โครงการวิจัยโดยครูเมษสุธัญ วงศ์เรือง นักวิจัยร่วมในระยะที่ 2 ได้เข้าไปกระตุ้น นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนไผ่งามวิทยาที่เคยผ่านการเรียนการสอนไปสานกล่อ่งข้าวมาแล้วให้รวมกลุ่มกันตั้งชุมชนกล่อ่งข้าวขึ้นมาเป็นครั้งแรกของโรงเรียนไผ่งามวิทยาในปีการศึกษา 2542 ซึ่งเมื่อเริ่มต้นก่อตั้งชุมชนมีสมาชิกเพียง 14 คน ทุกคนเคยเรียนสานกล่อ่งข้าวกับครูมาแล้วใน ชั้นประถม ในปีต่อมา (2543) สมาชิกชุมชนเพิ่มจำนวนเป็น 33 คน โดยมีครูเมษสุธัญ วงศ์เรือง และครูพองเพ็ญ ใหญ่ผล เป็นที่ปรึกษา สมาชิกทั้ง 33 คน สมัครใจเข้ามาอยู่ชุมชนนี้ด้วยความสมัครใจ บางคนสานกล่อ่งข้าวเป็นแล้ว ส่วนใหญ่พอสานกล่อ่งข้าวเป็นบ้าง และมีบางคนสานไม่เป็นเลยแต่มีความสนใจ

จากการสอบถามเมื่อปีการศึกษา 2543 สมาชิกส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา (ม.1-ม.3) และมีบางคนเป็นนักเรียนชั้นประถมปีที่ 6 ได้ให้เหตุผลการเข้าชุมชนกล่อ่งข้าวแตกต่างกันไป คือ “...มีความสนใจชอบชุมชนนี้...ชอบงานสาน...มีความรู้ด้านนี้มาบ้าง...อยากเรียน...ทำไมไม่ป๋นอยากทำป๋น...อยากรู้ขั้นตอนในการสานกล่อ่งข้าว...อยากไปเป็นมากกว่านี้...อยากรักษากล่อ่งข้าวไว้ไม่ให้สูญหาย...อยากอนุรักษ์ของพื้นเมือง รักษาวัฒนธรรมของบ้านเรา...ได้ประโยชน์ไปเป็นอาชีพในการดำรงชีวิตได้...เป็นสิ่งที่น่าสนใจ...” แต่สิ่งหนึ่งที่นักเรียนในชุมชนทุกคนให้คำตอบเหมือนกัน คือ “ต้องการให้กล่อ่งข้าวยังคงอยู่ต่อไป” เพราะมีเหตุผลว่า “...เป็นสิ่งที่สวยงาม...เป็นของคู่

บ้านไผ่พะมานานแล้ว...เป็นวัฒนธรรมของบ้านเราที่เก่าแก่...การไปกล่อ่งข้าวเป็นอาชีพอีกอย่างหนึ่งของบ้านเราและตำบลเมืองมาย...ถ้าไม่ไปกล่อ่งข้าวก็ไม่มีงาน ทำให้ไม่มีเงิน...อยากให้คนรุ่นหลังสานเป็นจะได้สืบทอดต่อไปและไม่ให้สูญหายไปจากหมู่บ้าน...เป็นวัฒนธรรมคู่บ้านมานานแล้วจึงอยากให้คงอยู่ไปตลอด...อยากให้วัฒนธรรมกล่อ่งข้าวดังไปทั่วโลก...ในบ้านเราไม่ค่อยอนุรักษ์กัน..."

บทบาทของชุมชนกล่อ่งข้าวที่ผ่านมา คือ การไปเรียนรู้กับครูชาวบ้าน การจับกลุ่มกันให้คนที่สานเป็นสอนคนที่สานไม่เป็นในช่วงโม่งกิจกรรมชุมชนทุกบ่ายวันศุกร์ การส่งตัวแทนไปแสดงสาธิต การไปสานกล่อ่งข้าวในงานนิทรรศการต่าง ๆ เช่นเมื่อวันที่ 22-23 มิถุนายน 2543 งานนัดพบแรงงานสานพื้นวันอาชีพปี 2000 นางสาวสุวรรณา หมอยา นางสาวพิมพ์ใจ หมอยา และนางสาวบุญเพียร หมอยา ได้เป็นตัวแทนไปสาธิตการสานกล่อ่งข้าวร่วมกับชาวบ้านไผ่พะมา เป็นต้น

จนกระทั่งในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 ชุมชนมีปัญหาขาดอาจารย์ที่ปรึกษาเนื่องจากครูเมฆสุธัญ วงศ์เรือง และครูผ่องเพ็ญ ใหญ่ผล ที่ปรึกษาชุมชนทั้งสองท่านได้ย้ายไปสอนโรงเรียนอื่น ครูชุมพล ใจทาทลี ผู้อำนวยการโรงเรียนจึงต้องมาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ดำเนินกิจกรรมทดลองพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “กิจกรรมชุมชนกล่อ่งข้าว” ต่อเนื่องมาตลอดปีการศึกษา 2544 จำนวนสมาชิกชุมชนได้เพิ่มขึ้นเป็น 44 คน นับได้ว่าชุมชนกล่อ่งข้าวเป็นชุมชนที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุด ในสามชุมชนของโรงเรียนไผ่งามวิทยา

ในปีการศึกษา 2544 สมาชิกชุมชนได้สร้างผลงาน นำชื่อเสียงให้กับชุมชนและโรงเรียนไผ่งามวิทยา โดย“ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันฝีมือหัตถกรรมเครื่องใช้จักสาน” ในงานแข่งขันทักษะวิชาการวิชาชีพระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับเขตการศึกษาจากผลงานของ นางสาวพิมพ์ใจ หมอยา และนางสาวบุญเพียร หมอยา นักเรียนชั้น ม.3 ที่แสดงความสามารถการไปสานกล่อ่งข้าว ในการเข้าร่วมแข่งขันจนได้รับรางวัลชนะเลิศดังกล่าว

กิจกรรมชุมชนกล่อ่งข้าว นับเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสนใจ สัมผัสใจของนักเรียนกลุ่มหนึ่งที่มีแรงบันดาลใจดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งพอเป็นความหวังของชุมชนตำบลเมืองมายได้ว่า ยังมีคนรุ่นใหม่สนใจสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นกันอยู่ และช่วยเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้ทำงานร่วมกันได้อีกทางหนึ่ง

รูปภาพที่ 55-56 นักเรียน – นักศึกษา ฝึกค้นหาความรู้จากชุมชน

รูปภาพที่ 57-58 นักเรียน – นักศึกษา สร้างสรรค์เรื่องเล่าจากชาวบ้าน

บทบาทความร่วมมือพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากการศึกษาวิจัยเบื้องต้นในระยะที่ 1 นั้นพบว่ากิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตถ่อ่งข้าว นั้นได้มีครูของโรงเรียนไผ่งามวิทยาดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องดังกล่าวแล้วข้างต้น แต่กิจกรรมเหล่านี้ยังไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตถ่อ่งข้าว ซึ่งที่ผ่านมาเป็นบทบาทครูและโรงเรียนเป็นหลัก ชาวบ้านเป็นเพียงวิทยากร 1 คนที่โรงเรียนจ้างมาสอนเท่านั้น จนกระทั่งเมื่อมีการประชุมพิจารณาแผนปฏิบัติการร่วมกันของครูกับชาวบ้านเมื่อเดือนกรกฎาคม 2543 และมีข้อสรุปตรงกันว่าโรงเรียนกับชุมชนสามารถร่วมมือกันสอนนักเรียนไปสานถ่อ่งข้าวเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งครูเห็นว่าควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการผลิตถ่อ่งข้าว

ความสนใจการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูในโรงเรียนบ้านไผ่งาม (ไผ่งามวิทยา) นั้น มีครูที่สนใจอยู่เป็นระยะ แต่ครูร่วมโครงการได้ไม่ต่อเนื่อง ครูหลายคนเข้าร่วมโครงการได้ไม่นานก็ต้องย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น เช่น ในปี 2541 ก่อนการศึกษาเบื้องต้นระยะที่ 1 จะเริ่มขึ้น ครูสาวทเกษณา ผู้อำนวยการโรงเรียน จะเข้าร่วมเป็นนักวิจัยในโครงการ แต่ยังไม่ทันได้ร่วมโครงการก็ต้องย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น ในปี 2542 ครูประสิทธิ์ ภูวนาถพนาสันติ เข้าร่วมเป็นนักวิจัยในโครงการได้ไม่นานก็ย้ายไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนอื่น และครูสายปัญญา ดิษฐ์ ซึ่งสนใจพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก็ได้ลาไปศึกษาต่อ ในปี 2543 ครูที่ร่วมกิจกรรมได้ย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่นถึง 3 คน คือ ครูเมฆสุธัญ วงศ์เรือง ครูสมบุญ ขยันดี ครูผ่องเพ็ญ ใหญ่ผล จึงทำให้เหลือครูที่สนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการวิจัยเพียง 2 คน คือ ครูอนงค์ ใจฟัง และ ครูชุมพล ใจทาสี ส่วนในโรงเรียนบ้านนางามนั้น ครูที่สนใจและร่วมโครงการมี 2 คน และเข้าร่วมได้อย่างต่อเนื่องคือ ครูจักรพงษ์ กันธิยะ และครูทูล สุวรรณ

ดังนั้นครูที่มีบทบาทร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาถ่อ่งข้าวอย่างต่อเนื่องจึงมี 4 คน คือ ครูชุมพล ใจทาสี ครูอนงค์ ใจฟัง โรงเรียนไผ่งามวิทยา ครูจักรพงษ์ กันธิยะ และครูทูล สุวรรณ โรงเรียนบ้านนางาม

นอกจากนี้ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ซึ่งเป็นช่วงท้ายของโครงการวิจัยได้มีครูย้ายมาอยู่โรงเรียนไผ่งามวิทยา และสนใจเข้าร่วมกิจกรรมโครงการอีก 1 คน คือ ครูทวี ลำงาม ซึ่งสนใจในด้านแหล่งวัตถุดิบสำคัญของการผลิตถ่อ่งข้าวคือปัญหาป่าไม้ที่ลดลง และด้านการตลาดและส่งเสริมการขายถ่อ่งข้าว “เนื่องจากเป็นคนเจ้าหมั เคยเห็นถ่อ่งข้าวบ้านไผ่มาแต่เด็ก พอย้ายมาอยู่ที่นี้ก็สนใจว่าน่าจะส่งเสริมการขายการตลาดได้ การสานถ่อ่งข้าวมีเอกลักษณ์แปลกกว่าที่อื่น ดัดแปลงเป็นสินค้าอย่างอื่นได้ เสียขายที่มาร่วมโครงการเข้าไป แต่ที่ผ่านมาได้สอนวิชาสังคมระดับมัธยม ได้จัดกิจกรรมกับนักเรียน ศึกษาข้อมูลปัญหาการผลิตถ่อ่งข้าว พบว่าผลสำรวจของนักเรียนส่วนมาก

แทบจะทุกคนบอกว่าไม้ไผ่สำหรับทำกลองข้าวเริ่มหายาก ต้องไปตัดไกลในป่าลึกกว่าแต่ก่อน เพราะมีการตัดมาทำตะเกียบ ไม้เลียบลูกชิ้นกันมาก จึงมีความคิดว่า น่าจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการอนุรักษ์ป่าไผ่ การรักษาไม้ไผ่สำหรับงานผลิตกลองข้าว” (ทวี ลำงาม, เมษายน 2545)

ผู้ปกครองกลุ่มอาชีพไปสานกลองข้าวมีความคาดหวังว่าโรงเรียนมีบทบาทสำคัญที่จะให้นักเรียนที่เป็นลูกหลานของตนสนใจฝึกหัดเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญากลองข้าวได้มากเพราะโรงเรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่นักเรียนเคารพศรัทธาและเชื่อครู ดังนั้นผู้ปกครองกลุ่มอาชีพไปสานกลองข้าวจึงให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเพื่อร่วมกันจัดทำหลักสูตรตามความประสงค์ของโรงเรียน โดยนักวิจัยในโครงการ ครูที่เป็นเครือข่ายโครงการ สมาชิกกลุ่มอาชีพไปสานกลองข้าวที่เป็นผู้ชำนาญการและตัวแทนนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้เริ่มต้นเสวนาแลกเปลี่ยนและระดมความคิดในการจัดทำหลักสูตรให้นักเรียนได้เรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาไปสานกลองข้าวตั้งแต่เดือนกันยายน 2543 เป็นต้นมาและมีลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการผลิตกลองข้าว ดังนี้

วิเคราะห์ภารกิจในอาชีพไปสานกลองข้าว

ขั้นตอนนี้ได้ประยุกต์ใช้หลักการพัฒนาหลักสูตรแบบ Developing A Curriculum หรือ DACUM ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ (งาน) อาชีพอย่างหนึ่ง โดยกลุ่มอาศัยบุคคลผู้ชำนาญการจากกลุ่มอาชีพที่ต้องการพัฒนา เพื่อให้หลักสูตรนั้นเป็นไปตามความต้องการของผู้ประกอบการอาชีพในสาขาที่กำหนดให้อย่างมีประสิทธิภาพ

คณะนักวิจัยได้พิจารณาคัดเลือกผู้ชำนาญการจากกลุ่มอาชีพไปสานกลองข้าวจำนวน 12 คน เป็นตัวแทนของสาขาอาชีพไปสานกลองข้าว เพื่อมาประชุมระดมสมองในการสร้างกลุ่มภารกิจทั่วไป (General Area of Duties) และทักษะต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มภารกิจ

นักวิจัยที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ ได้ทำการประชุมให้มีการพิจารณาทบทวนเกี่ยวกับอาชีพไปสานกลองข้าว เพื่อให้ได้คำจำกัดความที่ชัดเจนที่สุดของอาชีพไปสานกลองข้าว กำหนดขอบข่ายของอาชีพไปสานกลองข้าว ให้ทุกคนเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการเรียกตำแหน่งงานและความชำนาญเฉพาะอย่างที่จะเป็นในการประกอบอาชีพไปสานกลองข้าว การระบุขอบเขตความรับผิดชอบ หรือหน้าที่ของอาชีพเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ โดยคณะนักวิจัยช่วยกันเขียนเป็นข้อความลงในบัตร แล้วนำไปติดไว้บนกระดาน ข้อความเหล่านี้จะเป็นภารกิจของอาชีพไปสานกลองข้าว หลังจากนั้นผู้ประสานงาน ได้ระดมสมองให้ผู้ชำนาญการอาชีพไปสานกลองข้าวกำหนดงานที่จะต้องทำ แต่ละหน้าที่ที่แตกย่อยออกไปเป็นงานต่าง ๆ โดยคณะนักวิจัยช่วยกันเขียนข้อความที่บ่งถึงการกระทำโดยใช้คำที่สังเกตได้ วัดได้ แล้วนำไปติดบนกระดาน ข้อความเหล่านี้จะเป็นทักษะของแต่ละภารกิจในอาชีพนั้น

หลังจากการระดมสมองให้ผู้ชำนาญการอาชีพไปสานกลองข้าว ระบุภารกิจ และทักษะ ได้ครบถ้วนแล้วคณะนักวิจัยช่วยกันระดมสมองผู้ชำนาญการอาชีพไปสานกลองข้าว วิเคราะห์วิจารณ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อการพิจารณาทบทวนปรับปรุงแก้ไข มีการเพิ่มเติมและตัดทิ้งบางข้อความ หลังจากนั้นได้จัดลำดับความสำคัญของภารกิจและทักษะตามลำดับก่อนหลังที่ควรจะเป็นในการทำงานไปสานกลองข้าว การระดมสมองในครั้งนี้สามารถรวบรวมสาระทักษะอาชีพไปสานกลองข้าวจากชาวบ้านผู้ชำนาญการที่เป็นขั้นตอนการไปสานกลองข้าว

วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้แบบชาวบ้าน

คณะนักวิจัย ได้จัดสถานการณ์การเรียนการสอนแบบชาวบ้านให้นักเรียนทดลองเรียนรู้กับครูชาวบ้านตามขั้นตอนการผลิตกลองข้าว นักวิจัย ครูที่เป็นเครือข่าย ชาวบ้านผู้ชำนาญการ และตัวแทนนักเรียนได้วิเคราะห์และรวบรวมจุดมุ่งหมายการสอน วิธีการสอน เกณฑ์การจัดการเรียนการสอนแบบชาวบ้าน พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ระยะเวลาความเหมาะสมในการเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาที่สอนกับวัยของผู้เรียน เป็นต้น

ตรวจสอบผลการวิเคราะห์

ขั้นตอนนี้เป็นการนำผลการวิเคราะห์ภารกิจทักษะอาชีพ และกระบวนการเรียนรู้แบบชาวบ้านที่รวบรวมได้ ไปตรวจสอบกับชาวบ้านผู้ชำนาญการอาชีพไปสานกลองข้าวได้วิจารณ์แก้ไขเพื่อให้ได้สาระทักษะอาชีพไปสานกลองข้าว การจัดลำดับขอบข่ายสาระทักษะอาชีพไปสานกลองข้าว รวมทั้งขอบข่ายสาระโดยรวมของหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการผลิตกลองข้าว

จากการดำเนินกิจกรรมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้นนั้น ได้ขอบข่ายสาระทักษะอาชีพที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรได้หน่วยการเรียนรู้ทั้งสิ้น 18 หน่วย ดังนี้

หน่วยที่ 1	ความรู้พื้นฐาน
หน่วยที่ 2	ขั้นตอนและเครื่องมือสำคัญในการไปสานกลองข้าว
หน่วยที่ 3	ประเภทของกลองข้าวบ้านไผ่เมืองมาย
หน่วยที่ 4	ตอกกลองข้าว
หน่วยที่ 5	การไปกลองข้าวชั้นใน
หน่วยที่ 6	การไปสานชั้นนอก
หน่วยที่ 7	การสานฝาและส่วนประกอบอื่น ๆ
หน่วยที่ 8	การใช้เครื่องมือ
หน่วยที่ 9	ไผ่และไผ่ขางวัตถุดิบที่สำคัญในการจักสาน
หน่วยที่ 10	ไม้สักรัดวัตถุดิบประกอบดินกลองข้าว
หน่วยที่ 11	หวายวัตถุดิบเย็บส่วนประกอบกลองข้าว

หน่วยที่ 12	ปอวัตตดิบรื้อยสายกล่องข้าว
หน่วยที่ 13	การอนุรักษ์วัตตดิบธรรมชาติ สิ่งสำคัญในการผลิตกล่องข้าว
หน่วยที่ 14	ผู้รู้ครูชาวบ้าน ในภูมิปัญญากล่องข้าว
หน่วยที่ 15	การขายและการตลาดกล่องข้าว
หน่วยที่ 16	การส่งเสริมการขาย
หน่วยที่ 17	ภูมิปัญญาการผลิตกล่องข้าว
หน่วยที่ 18	กิจกรรมชุมชนกล่องข้าว

ปรับปรุงภารกิจและทักษะอาชีพไปสานกล่องข้าว

จัดการประชุมปฏิบัติการร่วมกันระหว่างนักวิจัยและครูที่เป็นเครือข่าย เพื่อปรับปรุงแก้ไข ขอบข่ายสาระทักษะอาชีพไปสานกล่องข้าว และสาระโดยรวมของหลักสูตรตามข้อเสนอแนะแก้ไข ของผู้ชำนาญการอาชีพไปสานกล่องข้าว

คัดเลือกสาระทักษะอาชีพจัดทำรายละเอียด

ครูที่ร่วมเป็นเครือข่ายโครงการลงมือคัดเลือกสาระทักษะอาชีพไปสานกล่องข้าวที่ตนเอง สนใจ มาจัดทำรายละเอียดเป็นหลักสูตรสำหรับใช้สอนนักเรียน โดยยึดขอบข่ายสาระทักษะอาชีพที่ ผ่านการตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงจากชาวบ้านผู้ชำนาญการอาชีพไปสานกล่องข้าว

จากขอบข่ายสาระทักษะอาชีพทั้ง 18 หน่วยข้างต้นนั้น ครูที่เป็นนักวิจัยร่วม 2 คน และครูที่ เป็นเครือข่ายโครงการวิจัยอีก 2 คน ได้เลือกหน่วยที่ตนสนใจมาจัดทำรายละเอียดเป็นร่างหลักสูตรได้ 4 หน่วย คือ หน่วยที่ 4 ตอกกล่องข้าว โดยครูทูล สุวรรณ โรงเรียนบ้านนางาม หน่วยที่ 6 การไปสาน ชั้นนอก โดยครูอนงค์ ใจฟัง โรงเรียนไผ่งามวิทยา หน่วยที่ 9 ไผ่และไผ่ขางวัตตดิบที่สำคัญในการ จักสาน โดยครูจักรพงษ์ กันธิยะ โรงเรียนบ้านนางาม และหน่วยที่ 18 กิจกรรมชุมชนกล่องข้าว โดย ครูชุมพล ใจทาทลี ผู้อำนวยการโรงเรียนไผ่งามวิทยา

ปรับปรุงแก้ไขตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร

ในขั้นตอนนี้ได้จัดการประชุมปฏิบัติการพิจารณารายละเอียดหลักสูตร โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านหลักสูตรวิจารณ์และแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร คืออาจารย์ ดร.อัญนุช สีตลวรารักษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดิ้ว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ รองศาสตราจารย์วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รองศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงจันทร์ เดี่ยววิไล คณะครุศาสตร์ สถาบัน ราชภัฏลำปาง

รูปภาพที่ 59-60 วิเคราะห์ภารกิจอาชีพ - พัฒนาหลักสูตร

รูปภาพที่ 61-62 วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้แบบชาวบ้าน

รูปภาพที่ 63-64 นักเรียนวิเคราะห์ผลการเรียนรู้แบบชาวบ้าน

รูปภาพที่ 65-66 ตรวจสอบผลการวิเคราะห์กับชาวบ้านผู้ชำนาญการ

ทดลองใช้หลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการผลิตถ้องข้าวตำบลเมืองมายในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนการเตรียมการและขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตร ครูที่เป็นนักวิจัยร่วม และครูที่เป็นเครือข่ายโครงการวิจัยทั้ง 4 คน คือ ครูจักรพงษ์ กันธิยะ ครูทูล สุวรรณ โรงเรียนบ้านนางาม และครูชุมพล ใจทาหลี ครูอนงค์ ใจฟัง โรงเรียนไผ่งามวิทยา ได้ใช้เวลาระหว่างปิดภาคเรียน (มีนาคม–พฤษภาคม 2544) เตรียมการทดลองใช้หลักสูตร พอเปิดภาคเรียนที่ 1/2544 จึงได้เริ่มทดลองใช้หลักสูตร

การทดลองใช้หลักสูตรดังกล่าวของครูทั้ง 4 คน นั้น มีข้อจำกัดด้านการจัดการเรียนการสอนที่ต้องยึดหลักสูตรของกรมวิชาการเป็นหลักและจัดคาบเรียนตามตารางเรียนของโรงเรียน ดังนั้นในการทดลองใช้หลักสูตรครั้งนี้ จึงดำเนินการดังนี้

1. นำหลักสูตรท้องถิ่นที่ร่างขึ้นไปสอดคล้องแทรกในหลักสูตรของกรมวิชาการ
2. นำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ในชั้นเรียนที่ผู้สอนเป็นครูประจำชั้นหรือวิชาที่ตนรับผิดชอบสอน
3. ดำเนินการเรียนการสอนตามคาบเรียนของวิชาในหลักสูตรของกรมวิชาการ
4. การจัดกิจกรรมการเรียนได้ยืดหยุ่นแผนการสอนให้ครูชาวบ้านสามารถร่วมสอนกับครูได้หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนกับครูชาวบ้าน

กรณีการทดลองของครูอนงค์ ใจฟัง

ครูอนงค์ ใจฟัง โรงเรียนไผ่งามวิทยา ได้ทดลองการใช้หลักสูตรหน่วยการไปสานชั้นนอก (การสานกล้องข้าวชั้นนอก) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีนักเรียนจำนวน 26 คน จัดการเรียนการสอนโดยนำไปสอดคล้องแทรกในหลักสูตรวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ งานเลือก และวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตการสอนงานเลือกในวิชาการงานพื้นฐานอาชีพนั้น ครูอนงค์ ใจฟัง ได้สอนร่วมกับ “ครูชาวบ้าน” คือ นางสมพร จำเดิม ซึ่งเป็นกรรมการกลุ่มอาชีพไปสานกล้องข้าวบ้านไผ่แพะ การเรียนการสอนเน้นฝึกปฏิบัติไปสานชั้นนอกการสอนในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตได้สอดคล้องในหน่วยที่ 4 “การทำมาหากิน” และอาศัยการบูรณาการเข้ากับวิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาไทย วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย

จากการทดลองใช้หลักสูตรการไปสานชั้นนอก พบว่า

1. จากการนำไปสอดคล้องแทรกในวิชางานเลือก การงานพื้นฐานอาชีพ ซึ่งเน้นการเรียนฝึกปฏิบัติการไปสานชั้นนอกนั้น พบว่ามีเวลาเรียนน้อยเกินไป นักเรียนต้องใช้เวลาฝึกเพิ่มเติมหลังเลิกเรียนและไปฝึกกับผู้ปกครองในวันหยุดเสาร์อาทิตย์
2. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 1 “ลักษณะชั้นนอกของกล้องข้าวบ้านไผ่” พบว่า

- 2.1 วัตถุประสงค์ยังไม่เหมาะสม จึงได้ตัดวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ออกและได้ปรับปรุงแก้ไขวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 เป็นดังนี้ “ข้อ 3 เพื่อให้นักเรียนศึกษาภูมิปัญญาจากชุมชน” “ข้อ 4 เพื่อให้นักเรียนเกิดความภูมิใจในเอกลักษณ์ของกลองข้าวบ้านไผ่เมืองมาย”
- 2.2 ปรับคำอธิบายเนื้อหาเป็นดังนี้ “ลักษณะชั้นนอกของกลองข้าวบ้านไผ่มีจุดเด่นที่ไปสานด้วยดอกล้อมสี ไปสานให้เกิดลวดลายต่าง ๆ โดยดอกล้อมที่ใช้เป็นดอกล้อมไม้ไผ่”
- 2.3 ได้ปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และการบูรณาการ เป็นดังนี้
 - 1) ให้นักเรียนศึกษารวบรวมประวัติชุมชน
 - 2) ศึกษารวบรวมอาชีพในชุมชนของบ้านเรา
 - 3) นักเรียนแบ่งกลุ่มออกศึกษาค้นคว้าจากผู้รู้ในหมู่บ้าน โดยไปสอบถามจากผู้ใหญ่ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย นำมาจัดทำเป็นผลงานของกลุ่มและของตนเองส่งครู และเก็บเข้าแฟ้มสะสมงานของตัวเอง
3. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 2 “เนื้อหาอุปกรณ์การไปชั้นนอก” ได้ปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและการบูรณาการ เป็นดังนี้
 - 1) ครูให้นักเรียนเขียนชื่ออุปกรณ์การไปชั้นนอกของกลองข้าวโดยให้นักเรียนศึกษาหาข้อมูล
 - 2) นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาหาข้อมูลจากผู้ปกครอง ผู้ไปสานกลองข้าว แล้วบันทึกข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า
 - 3) ให้นักเรียนนำบันทึกอุปกรณ์ก่อนศึกษาข้อมูลกับข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้ามาเปรียบเทียบกันว่าเหมือนกันหรือต่างกัน
4. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 3 “เนื้อหาขั้นตอนการไปชั้นนอก” ได้ปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมดังนี้
 - 4.1 ขั้นตอนที่ 1 การเลือกดอกล้อม
 - 1) ครูให้คำว่าดอกล้อม ให้นักเรียนแต่งประโยค โดยแต่ละประโยคต้องมีคำว่าดอกล้อมอยู่ในประโยค
 - 2) ให้นักเรียนแต่งเรื่องหนึ่งเรื่องโดยให้มีคำว่าดอกล้อมเป็นตัวนำเรื่อง และตั้งชื่อเรื่อง

- 3) ให้นักเรียนไปศึกษา สอบถามวิธีการเตรียมดอกไปกล่องข้าวจากผู้ปกครอง ปู่ย่า ตา ยาย พร้อมบันทึกไว้ เช่น ดอกชั้นในใช้กี่เส้น ดอกชั้นนอกใช้กี่เส้น

4.2 ขั้นตอนที่ 2 การก่อ

- 1) ครูนำกล่องที่ไปเสร็จแล้วมาให้นักเรียนดูและสนทนาถึงรูปทรงของกล่องข้าว ครูสนทนาซักถามถึงรูปลักษณะของกล่อง มีความเกี่ยวข้องกับรูปทรงเรขาคณิตในเรื่องใด นักเรียนตอบว่า รูปทรงกระบอก ครูแนะนำครูชาวบ้านที่มาสอนไปกล่องข้าวให้นักเรียนรู้จัก ครูชาวบ้านแนะนำตัวเองพร้อมกับชวนนักเรียนให้มีความสนใจและอนุรักษ์การไปสานกล่องข้าว ครูชาวบ้านแนะนำอุปกรณ์การไปกล่องข้าวมีดอก มีด มีดเหลา กระป๋องน้ำ น้ำ อธิบายถึงขั้นตอนการไปกล่องข้าวและประวัติความเป็นมาของการไปกล่องข้าว ลักษณะและชนิดของกล่องข้าวให้นักเรียนฟัง ครูชาวบ้านนำดอกมาให้นักเรียนดู และบอกถึงขั้นตอนการไปเอาดอกที่ป่าและวิธีการเลือกไม้ไผ่สำหรับตัดมาทำดอกไปกล่องข้าว ครูชาวบ้านเล่าถึงตอนที่เด็กเริ่มฝึกไปกล่องข้าวกับพ่อแม่และปู่ย่าเวลาที่ท่านสอน ท่านก็จะเล่าถึงความลำบากยากจนต้องไปกล่องข้าวไปแลกข้าวสารมาเลี้ยงครอบครัวและท่านบอกให้ลูก ๆ เรียนวิชาการไปสานกล่องข้าวเอาไว้เพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลัง ครูชาวบ้านบอกให้นักเรียนนำดอกมาหัดไปในชั่วโมงหน้า และให้นักเรียนนำดอกมาคนละ 3 เส้น
- 2) ครูชาวบ้านทบทวนอุปกรณ์การไปกล่องข้าวให้นักเรียนเข้าใจอีกครั้ง ครูเริ่มก่อฐานของกล่องข้าวดูเป็นตัวอย่างก่อนพร้อมอธิบายการวางดอก จำนวนดอกที่ใช้ เสร็จแล้วแบ่งกลุ่มนักเรียนลงมือปฏิบัติจริง

4.3 ขั้นตอนที่ 3 การใส่ไส้

- 1) ครูชาวบ้านนำกล่องข้าวที่ใส่ไส้แล้วมาให้นักเรียนดูพร้อมกับสนทนาซักถาม
- 2) ครูชาวบ้านอธิบายความหมายของการใส่ไส้ว่าการใส่ไส้คือการเอาดอกมัดฐานชั้นนอกติดกับฐานชั้นในของกล่องข้าวเพื่อป้องกันไม่ให้หลุด พร้อมกับสาธิตให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง นักเรียนปฏิบัติโดยมีครูชาวบ้านคอยชี้แนะ

4.4 ขั้นตอนที่ 4 การฉีกดอก

- 1) ครูชาวบ้านนำดอกที่ยังไม่ได้ฉีกมา 1 มัดและดอกที่ฉีกแล้ว 1 มัดให้นักเรียนดูว่ามีลักษณะอย่างไร สังเกตและบันทึก
- 2) ครูชาวบ้านอธิบายความหมายของการฉีกดอก สาธิตการฉีกดอกให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่างพร้อมทั้งอธิบายวิธีการฉีก

4.5 ขั้นตอนที่ 5 การปัก(ยกขึ้น)

- 1) ครูชาวบ้านสนทนากลุ่มนักเรียนเกี่ยวกับคำว่าปัก
- 2) ครูชาวบ้านสาธิตวิธีการปักกล่อ่งข้าวให้นักเรียนดูตามขั้นตอน นักเรียนฝึกปฏิบัติตาม

4.6 ขั้นตอนที่ 6 การมัดปม

- 1) ครูชาวบ้านอธิบายความหมายของคำว่ามัดปม
- 2) นักเรียนฝึกการมัดปมกล่อ่งข้าว

4.7 ขั้นตอนที่ 7 การไป

ครูชาวบ้านและนักเรียนไปสานกล่อ่งข้าวร่วมกันอย่างสนุกสนาน นักเรียนซักถามเมื่อทำไม่ได้และไม่เข้าใจ และจะซักถามถึงการไปพลดลายและดอกของกล่อ่งข้าวบางคนที่ไม่เป็นและทำซ้ำว่าเพื่อนคนที่ไปและเข้าใจจะเข้าช่วยสอนและชี้แนะ ช่วยเหลือกันให้ความเอื้อเฟื้อแก่กันและกัน

4.8 ขั้นตอนที่ 8 การปัก

- 1) ครูชาวบ้านสนทนากลุ่มนักเรียนความหมายของการปักพร้อมสาธิตการปักให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง
- 2) นักเรียนฝึกการปักกล่อ่งข้าวโดยมีครูคอยแนะนำ

4.9 ขั้นตอนที่ 9 การปาด

ครูชาวบ้านอธิบายความหมายของการปาดคือการตัดปลายดอกพร้อมสาธิตการปาดดอกที่ยาวเกินไปที่เหลือจากการไปกล่อ่งข้าวแล้วให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ โดยมีครูชาวบ้านคอยดูแลและแนะนำ

5. ผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ได้ทดลองนี้ ปรากฏว่า

- 5.1 นักเรียนตื่นตัวสนุกสนานกับการออกศึกษานอกสถานที่ค้นคว้าหาข้อมูลจากผู้ใหญ่
- 5.2 นักเรียนได้เรียนรู้ถึงประวัติของหมู่บ้าน และรู้ถึงอาชีพในหมู่บ้านว่าแต่ละหมู่บ้านประกอบอาชีพเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร นักเรียนสามารถเปรียบเทียบอาชีพของสองหมู่บ้านได้

- 5.3 นักเรียนแต่งโจทย์ปัญหาและเขียนแผนภูมิรูปภาพข้อมูลได้แต่มีข้อบกพร่องในการแต่งโจทย์ที่ใช้ข้อความที่ซ้ำ ๆ กันอยู่
- 5.4 นักเรียนสามารถเปรียบเทียบข้อมูลและเข้าใจการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เป็นจริง
- 5.5 นักเรียนรู้จักการเปรียบเทียบรูปทรงกล่องข้าวกับรูปทรงเรขาคณิต นักเรียนนำคำไปแต่งประโยคได้และแต่งเรื่องได้
- 5.6 นักเรียนตื่นเต้นดีใจที่จะได้ลงมือปฏิบัติจริงซักถามครูตลอด บางคนก็ทำล่วงหน้าไปก่อน เพราะได้ไปศึกษากับผู้ปกครอง ปู่ย่า มาแล้ว บางคนยังไม่มีความพร้อมในหลายด้าน เช่น การขาดอุปกรณ์ ขาดดอก เพราะผู้ปกครองบางคนไม่มีเวลาที่จะไปหาดอกให้ลูกเนื่องจากต้องไปไร่
- 5.7 นักเรียนมีความรักใคร่สามัคคีกันให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บางครั้งตอนเลิกเรียนก็จะชวนกันไปเที่ยวบ้านของเพื่อน
- 5.8 นักเรียนได้เรียนรู้ความหมายของการใส่ใส่จากการดูครูชาวบ้านสาธิต สามารถใส่ใส่กล่องข้าวได้ถูกต้อง
- 5.9 นักเรียนฝึกดอกได้ไม่เสมอกันบางครั้งก็จนดอกขาดและเสีย บางครั้งก็ฝึกดอกเกินหรือน้อยกว่าจำนวนที่ครูกำหนด
- 5.10 เมื่อถึงขั้นตอนการไป นักเรียนจะเริ่มบ่นว่ายากขึ้นเพราะเวลานักเรียนไปดอกจะหลุดจากมือ และไปไม่ถูกหลายทำให้นักเรียนเริ่มท้อ
- 5.11 นักเรียนไม่เข้าใจคำว่ามัดปม ครูชาวบ้านอธิบายพร้อมกับสาธิตการมัดปมให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง
- 5.12 นักเรียนปักดอกกล่องข้าวยังไม่เรียบร้อยและยังไม่ถูกบางคนปักข้ามเส้นลาย นักเรียนบ่นว่าเจ็บมือเพราะดอกบาดมือ
- 5.13 นักเรียนจะกลัวมีดบาดมือเพราะต้องใช้มีดเหลาปาดดอกที่เหลือบางคนทำได้โดยไม่กลัวมีด ครูต้องสาธิตการจับมีดและสอนวิธีการจับมีด

6. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

- 6.1 นักเรียนที่ออกศึกษาค้นคว้ามักจะไม่กล้าสอบถามผู้ใหญ่ที่อยู่ต่างหมู่บ้านกัน เช่น นักเรียนบ้านไผ่แดงจะไม่ค่อยกล้าสอบถามผู้ใหญ่บ้านไผ่แดง นักเรียนบ้านไผ่แดงไม่กล้าสอบถามผู้ใหญ่บ้านไผ่แดง สาเหตุมาจากสมาชิกสองหมู่บ้านไม่ถูกกันมาก่อน วิทยุรุ่นมักจะชกต่อยกันเสมอ จึงมีผลต่อเด็กรุ่นหลังทำให้สมาชิกสองหมู่บ้านไม่ค่อยจะสามัคคี จึงได้แก้ปัญหาโดย ครูสนทนาซักถามเรื่องที่ผู้ปกครองนักเรียนทั้ง 2 หมู่บ้านไม่ค่อยยอมให้เด็กไปเที่ยวหากัน ครูได้

จัดแบ่งกลุ่มให้นักเรียนทั้งสองหมู่บ้านนั่งรวมกัน และฝึกให้เด็กช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน

- 6.2 นักเรียนไม่เข้าใจภาษาพื้นบ้านบางคำและนักเรียนได้คำศัพท์ใหม่ที่เป็นคำที่ไม่สุภาพ ครูแก้ปัญหาโดยอธิบายจากภาษาพื้นบ้านมาเป็นภาษากลาง เช่นคำว่า “จ้องกัน” ภาษากลาง คือให้ข้อของตอกเกาะกัน ภาษาที่ไม่สุภาพเป็นคำที่ผู้ใหญ่ มักใช้คำพูดที่เป็นคำหยาบว่ากล่าวบุตรหลาน
- 6.3 นักเรียนแต่งโจทท์ใช้คำศัพท์ซ้ำกัน แต่งโจทท์สั้น ครูแก้ปัญหาโดยอธิบายวิธีการแต่งโจทท์โดยการใส่รูปภาพแทนคำศัพท์แต่งโจทท์เป็นตัวอย่างให้นักเรียนฝึกแต่งโจทท์หลาย ๆ ครั้ง
- 6.4 นักเรียนไม่เข้าใจชื่ออุปกรณ์การไปกล่อ่งข้าวบางอย่าง เช่น “เหล็กจี้” เป็นคำพื้นบ้าน ครูแก้ปัญหาโดยนำคำพื้นบ้านมาแปลเป็นภาษากลางให้นักเรียนจัดทำหนังสือคำศัพท์เล่มเล็กเป็นภาษาพื้นบ้านแปลเป็นภาษากลาง
- 6.5 นักเรียนจะเขียนประโยคที่ซ้ำกันวกไปวนมา ครูแก้ปัญหาโดยให้นักเรียนเล่าเรื่องให้ครูฟังก่อนและช่วยกันเขียนบนกระดาน แล้วให้นักเรียนอ่านพบคำหรือประโยคที่ซ้ำกันก็ให้นักเรียนขีดเส้นใต้แล้วตัดออก
- 6.6 นักเรียนใส่ไต้ยังแน่นทำให้ดอกขาออกจากไม้ที่ขวางปากกล่อ่งข้าว แก้ปัญหาโดยให้นักเรียนนำเอาดอกที่ใช้มัดไปชุบน้ำและใช้ดอกเส้นใหญ่
- 6.7 นักเรียนยังขาดทักษะการคำนวณและยังไม่มีความเข้าใจในการฉีกตอก แก้ปัญหาโดยให้นักเรียนฉีกตอกที่ละเอียดและกะเนให้ได้ขนาดที่เท่ากัน ใ้หน้าจำนวนตามที่ครูกำหนด และจับคู่กับเพื่อนให้คนหนึ่งฉีกอีกคนหนึ่งนับ
- 6.8 นักเรียนจับตอกไม่เป็นและหักมุมไม่ได้ทำให้เริ่มท้อและไม่อยากไปต่อ แก้ปัญหาโดยครูจับมือนักเรียนไปปกที่ละคนให้เสร็จด้านหนึ่ง แล้วให้นักเรียนไปปกด้านที่ สอง สาม สี่ ด้วยตนเอง
- 6.9 นักเรียนมัดปมไม่เป็น มักจะมัดแบบมัดเชือก แต่การมัดปมนั้นมัดด้วยตอกคือจะใช้วิธีประกบตอกเข้าหากันแล้วใช้วิธีหมุนตอกจนเป็นเกลียว แก้ปัญหาโดยครูสาธิตการมัดให้นักเรียนดูแล้วจับมือนักเรียนมัดตอกที่ละคน
- 6.10 นักเรียนไปกล่อ่งข้าวแล้วดอกจะแตก เพราะนักเรียนยังมือแข็งและไม่ได้ใช้น้ำพรมตอก แก้ปัญหาโดยครูชาวบ้านนำดอกมาจากบ้านข้าง เพื่อนในชั้นเรียนแบ่งปันให้บ้าง การไปสานกล่อ่งข้าวทำให้นักเรียนมีความรักและช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ให้นักเรียนฝึกไปसानให้บ่อย ๆ และให้ฝึกพรมน้ำตอกบ่อย ๆ

6.11 นักเรียนปักตอกยังไม่เรียบ ดึงไม่ดึงทำให้กล่องข้าวไม่แน่น และตอกบาดมือสาเหตุเพราะนักเรียนจับตอกไม่ถูกวิธีและปักตอกไม่ถูกวิธี แก้ปัญหาโดยครูฝึกให้นักเรียนปักใหม่ พร้อมกับสอนดึงตอกให้แน่น สอนการจับตอกที่ถูกวิธีโดยการจับมือนักเรียนทำจนเป็น

6.12 นักเรียนกลัวมีคบาดมือ ปาดตอกยังไม่เรียบร้อย และนักเรียนจะใช้ตอกยาวเกินไปแก้ปัญหาโดยให้นักเรียนใช้มีดเหลาดินสอปาดตอกแทนมีดเหลาตอก ครูสาธิตการปาดให้ดูพร้อมกันให้นักเรียนฝึกปฏิบัติโดยมีครูคอยดูแล

กรณีการทดลองของครูชุมพล ใจทาหลี่

ครูชุมพล ใจทาหลี่ ผู้อำนวยการโรงเรียนไผ่งามวิทยาได้ทดลองใช้หลักสูตร “กิจกรรมชุมชนกล่องข้าว” ซึ่งมีแผนการสอนที่ร่างไว้ 5 แผน คือ แผนการสอนที่ 1 วิธีชีวิตชุมชนกล่องข้าวในอดีต แผนการสอนที่ 2 การอนุรักษ์ สืบทอดและการพัฒนากล่องข้าว แผนการสอนที่ 3 การส่งเสริมการเผยแพร่ แผนการสอนที่ 4 กิจกรรมเชื่อมต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และแผนการสอนที่ 5 คุณค่าของกล่องข้าวบ้านไผ่เมืองมาย จัดสอนในวิชากิจกรรมชุมชน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวนสมาชิกชุมชนรวม 33 คน จัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 2 คาบ

จากการทดลองใช้หลักสูตรกิจกรรมชุมชนกล่องข้าวพบว่าร่างแผนการสอนทั้ง 5 แผนนั้นเหมาะสมที่จะใช้สอนในภาคเรียน 1/2544 เพียง 2 แผน ได้แก่ แผนการสอนที่ 1 วิธีชีวิตชุมชนกล่องข้าวในอดีต และแผนการสอนที่ 3 การส่งเสริมการเผยแพร่ เพราะแผนการสอนที่ 1 นั้นมีเนื้อหามาก ส่วนแผนการสอนอื่น ๆ อีก 3 แผนนั้น ควรนำไปใช้สอนในภาคเรียนที่ 2 เพราะเนื้อหามีความสอดคล้องกับกิจกรรมของชุมชนในช่วงนั้น

ในการทดลองใช้แผนการสอนที่ 1 “วิธีชีวิตชุมชนกล่องข้าวในอดีต” พบว่า

1. เนื้อหาประวัติวิธีชีวิตชุมชนที่กำหนดเป็นยุคตามที่กำหนดในร่างหลักสูตรนั้นมีมากไม่พอดีกับคาบเวลาที่กำหนดไว้ตามร่างหลักสูตร จำเป็นต้องเพิ่มเวลาเรียน และปรับเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นตามสภาพที่เป็นจริง โดยใช้เวลาสอนเพิ่มเติมนอกคาบเรียน

2. ขาดหนังสืออ่านเสริมสำหรับให้นักเรียนได้ค้นคว้าอ้างอิง ดังนั้นจึงเห็นว่าควรจัดพิมพ์เนื้อหาดังกล่าวนี้ให้เป็นเอกสาร หรือหนังสืออ่านเสริมสำหรับนักเรียนได้ค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือจากการสืบค้นข้อมูลจากผู้รู้ชาวบ้าน โดยเรียบเรียงจากองค์ความรู้ที่ปรากฏในรายงานการวิจัยในระยะที่ 1

3. นักเรียนบางคนมาจากครอบครัวที่ไม่ได้ยี่อาชีพอีสานกล่งข้าว ทำให้ขาดความรู้พื้นฐานเรื่องการไปสานกล่งข้าวและทำให้เกิดช่องว่างกับนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีอาชีพไปสานกล่งข้าว ครูจึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียนมากขึ้น

ในการทดลองใช้แผนการสอนที่ 3 “การส่งเสริมการเผยแพร่” พบว่า

1. แผนการสอนนี้ เนื้อหาในร่างหลักสูตรการส่งเสริมและเผยแพร่ เนื้อหาข้อที่ 4 คือ การส่งเสริมการตลาด ไม่เหมาะสมสัมพันธ์กับแผนการสอนนี้ และเห็นว่าควรจะไปสอนในหน่วยอื่น ดังนั้นจึงได้ตัดหัวข้อที่ 4 นี้ออกไป

2. ในเนื้อหาการเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้จัดกิจกรรมพานักเรียนไปศึกษาดูงานการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตที่สถาบันราชภัฏลำปางและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น “คนเมืองเหนือ” ปรากฏว่า นักเรียนตื่นเต้นกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และภูมิใจที่พบการเผยแพร่ข้อมูลกล่งข้าวตำบลเมืองมายปรากฏอยู่ในสื่ออินเทอร์เน็ตของสถาบันราชภัฏลำปาง

ในภาคเรียนที่ 2/2544 ได้ทดลองใช้แผนการสอนที่ 2 แผนการสอนที่ 4 และแผนการสอนที่ 5 ปรากฏว่า

จากการทดลองในแผนการสอนที่ 2 “การอนุรักษ์ สืบทอด และการพัฒนาปล่องข้าว” พบว่า

1. การจัดกิจกรรม

1.1 ให้นักเรียนค้นคำศัพท์ที่สำคัญในเนื้อหา นำเสนอแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

1.2 ให้นักเรียนนำแบบสอบถามไปสอบถามผู้รู้ในชุมชนเกี่ยวกับการสืบทอดการไปกล่งข้าวและความต้องการของผู้ที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านต่างๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุป

2. ปัญหาที่พบในแผนการสอนที่ 2

2.1 เอกสารที่จะค้นคว้ามีไม่เพียงพอสำหรับนักเรียน

2.2 การไปศึกษาผู้รู้ในชุมชนใช้เวลานาน นักเรียนบางคนขาดความรับผิดชอบ

3. การแก้ไข

3.1 จัดหาหนังสือไว้ห้องสมุดให้มากขึ้น

3.2 จัดทำ จัดหาหนังสือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มากขึ้น

3.3 พัฒนาข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.4 ขยายเวลาการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนออกไป

4. สิ่งเปลี่ยนแปลงที่พบในแผนการสอนที่ 2 คือนักเรียนตื่นเต้น กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เกี่ยวกับปล่องข้าวในชุมชนของตนเองและเกี่ยวกับการสืบข้อมูลจากผู้รู้ในชุมชน

จากการทดลองในแผนการสอนที่ 4 “กิจกรรมเชื่อมต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชน” พบว่า

1. การจัดกิจกรรม

- 1.1 ให้นักเรียนไปสังเกตการใช้กล้องข่าวในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานทานก้วยสลากงานทานธรรม
- 1.2 ให้องค์การนักเรียนบรรจุกิจกรรมชุมนุมกล้องข่าวเข้าในกิจกรรมขององค์การนักเรียนประจำปี

2. ปัญหาที่พบในแผนการสอนที่ 4

- 2.1 นักเรียนยังไม่กล้าพอที่จะเข้าไปสอบถาม สันทนา สังเกตการใช้กล้องข่าวในงานประเพณีต่าง ๆ จากผู้ปกครอง ผู้เฒ่า ผู้แก่
- 2.2 นักเรียนยังใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชนแบบสืบค้นข้อมูลไม่ถนัด

3. การแก้ไข

- 3.1 โรงเรียนทำความเข้าใจชี้แจงผู้ปกครองเกี่ยวกับการเข้าไปศึกษาการใช้กล้องข่าวของนักเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองและนักเรียนเข้าใจตรงกันมากขึ้น
- 3.2 ครูผู้สอนทำความเข้าใจการใช้เครื่องมือแก่นักเรียน และดูแลให้ใกล้ชิดมากขึ้น

4. สิ่งเปลี่ยนแปลงที่พบในแผนการสอนที่ 2

- 4.1 การสังเกตของนักเรียนยังไม่ตรงเป้าหมาย
- 4.2 นักเรียนมีความภูมิใจที่เห็นผู้ปกครอง ผู้เฒ่า ผู้แก่ ยังใช้กล้องข่าวเป็นสัญลักษณ์งานบุญประเพณีของหมู่บ้านอย่างเหนียวแน่น เช่น ประเพณีทานก้วยสลาก

จากการทดลองแผนการสอนที่ 5 “คุณค่าของกล้องข่าวบ้านไผ่เมืองมาย” พบว่า

1. เนื้อหาของแผนการสอนนี้สามารถจัดกิจกรรมได้ตลอดปีและสอดแทรกในแผนการสอนอื่น ๆ ได้ ไม่เหมาะสมที่จะจัดเป็นแผนการเรียนเฉพาะเพียงแผนการสอนเดียวเท่านั้น
2. เห็นสมควรคัดแผนการสอนที่ 5 ออก แล้วนำกิจกรรมต่าง ๆ ของแผนนี้ไปสอดแทรกในแผนการสอนอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับกิจกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน

กรณีการทดลองของครูทูล สุวรรณ

ครูทูล สุวรรณ โรงเรียนบ้านนางาม ได้ทดลองใช้หลักสูตร “ตอกกล้องข่าว” จัดการเรียนการสอนสอดแทรกในวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ (กพอ.) ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 4 (สอนแบบรวมชั้น - ครูไม่ครบชั้น) นักเรียนจำนวน 18 คน ครูชาวบ้านที่เข้าร่วมสอนด้วย คือ นายพันธุ์ทิพย์ ตั้งอารมณ์ นายจู ตั้งอารมณ์ และนางจันทร์ฟอง ดวงตั้ง

ผลการทดลอง ใช้หลักสูตรตอกกลองข้าว ในภาคเรียนที่ 1/2544 สรุปได้ดังนี้

1. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 1 “ประเภทของตอกกลองข้าว” ได้จัดกิจกรรมเตรียมเด็กก่อนออกไปหาความรู้จากครูชาวบ้านโดยกำหนดประเด็นความรู้ตามสนใจ คือ ตอกสานชั้นนอก ตอกสานชั้นใน และตอกชั้นนอกสำหรับสานกลองข้าวลาย

2. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 2 “การผ่าไม้ให้เป็นกลีบ” จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนศึกษาจากครูชาวบ้านพร้อมดูการสาธิตการผ่าไม้ไฟ การทดลองปฏิบัติจริงและส่งผลงานของตนเอง พบปัญหา นักเรียนแยกส่วนโคนไม้กับส่วนปลายไม้ไม่ออก ทำให้เวลาผ่าไม้ไฟจะผ่าไม้สลับด้านกัน ครูจึงแก้ปัญหาโดยการให้หันโคนไม้ไปทางใดทางหนึ่ง

3. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 3 “การจัดตั้งไม้แต่ละกลีบ” พบว่า

3.1 นักเรียนตั้งเตี้ย ถือง้างเนื้อไม้ไปทางใดทางหนึ่งมากเกินไป ทำให้ไม่มีขนาดไม้เท่ากัน ครูแก้ปัญหาโดยไม่ให้ตั้งไม้ไปทางใดทางหนึ่งมากเกินไป โดยครูและครูชาวบ้านจะดูแลอย่างใกล้ชิด

3.2 นักเรียนลงมือจัดตั้งไม้ช้า บางคนเกิดความกลัวมีดจะบาดมือ แก้ปัญหาโดยอธิบายสาเหตุที่มีดจะบาดมือพร้อมบอกวิธีการจัดตั้งไม้ที่ถูกต้อง และคอยดูแลอย่างใกล้ชิด

4. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 4 “การปาดหัว-ปาดท้าย” ได้เพิ่มเติมกิจกรรมโดยให้นักเรียนไปหาความรู้จากชาวบ้านในหัวข้อ “การปาดปลายตอกมีผลต่อการสานอย่างไร”

5. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 5 “การลิบตอก” จัดกิจกรรมการสาธิตโดยครูชาวบ้านและนักเรียนลงปฏิบัติตาม พบว่า

5.1 นักเรียนดูการสาธิตของครูชาวบ้านได้ไม่ทั่วถึงจึงจัดแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ

5.2 นักเรียนเกิดความกลัว ๆ กลัวๆ ขณะกรีดปลายมีดลงบนไม้ จึงได้ให้ครูชาวบ้านทำให้ดูซ้ำ ๆ โดยให้เด็กดูใกล้ ๆ แล้วให้เด็กทำด้วยตัวเอง โดยครูดูแลและให้กำลังใจอย่างใกล้ชิด

5.3 นักเรียนจะกรีดไม้ลงลึกเกินไป ทำให้ตอกเสียหาย จึงได้แก้ปัญหาโดยการให้กรีดลงไปบนเนื้อไม้พอประมาณแล้วลิบ เวลาตั้งเตี้ยให้ตั้งเอาทางตั้งโค้งมาก ๆ ก่อน แล้วดูว่าเตี้ยที่ลิบออกมามีขนาดเท่ากับรอยกรีดครั้งแรกหรือไม่หากเตี้ยที่ลิบมีขนาดหนากว่าตรงรอยกรีด ก็ให้คลายเตี้ยลงบ้าง แล้วค่อยตั้งไม้ทั้ง 2 ซีกมีขนาดโค้งให้พอเหมาะกันจนสุดปลาย

5.4 การประเมินผลการเรียนการสอนลิบตอกนี้ พบว่า จากการสังเกต เด็กบางคนสนใจอยากเรียนมาก ดูจากการใช้มีดประสานงานได้ดีกับมือ บางคนไม่กล้าเอาปลาย

มีดกรีด แต่จะใช้ตรงกลางใบมีดกรีด ซึ่งจะทำให้ลำบาก และจากผลงาน ตอกบางคนจะมีลักษณะที่พอจะใช้สานกล่องข้าวชั้นในได้ (โดยเด็กไปถามผู้รู้) บางคนตอกที่สืบมาบริเวณข้อจะหนา ได้แนะนำให้ส่วนหนานอกจนก็พอใช้ได้

5.5 นอกจากนี้ ในการเรียนครั้งนี้ ผู้สอนได้เพิ่มเนื้อหาฝึกทักษะนักเรียนให้ลับมีดเหลาด้วย เพราะจากการใช้มีดขณะเรียนปลายมีดไม่คม จึงสอนวิธีลับมีดไปด้วย ปรากฏว่านักเรียนลับมีดได้ด้วยความปลอดภัย

6. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 6 “การตากตอก” พบว่า

- 6.1 ได้เพิ่มเติมจุดประสงค์ คือ นักเรียนเลือกสถานที่ตากตอกได้อย่างเหมาะสม
- 6.2 จากการที่นักเรียนได้ไปศึกษาการตากตอกจากครูชาวบ้าน พบปัญหาการสื่อสารระหว่างนักเรียนกับครูชาวบ้าน บางคนบอกว่า ตากตอกในที่ร่มรำไร บางคนบอกว่า ตากตอกในที่แดดจัด ๆ ทำให้นักเรียนเกิดความสับสน ครูจึงแก้ปัญหาโดยพานักเรียนไปพบใหม่ ได้รับความจริงว่า ในขณะที่ตากแดดจัด ๆ นั้นเพราะบางช่วงอาจมีฝนตกมาจำเป็นต้องตากให้แห้งโดยเร็ว โดยหยาบผิวไม้ขึ้น แต่จะต้องคอยเฝ้าระวังฝน หากถูกน้ำฝนตอกอาจขึ้นราได้
- 6.3 ในการนำผลงานมาเสนอต่อกลุ่ม การมัดตอกของบางคนมัดแน่นเกินไป ทำให้ตอกแตกใช้งานไม่ได้ แก้ปัญหาโดยได้ให้นักเรียนมัดใหม่โดยไม่ให้แน่นหรือหลวมเกินไป
- 6.4 การตากตอก ตอกของบางคนผิวดำเพราะตากนานเกินไป เนื่องจากนักเรียนลืมเก็บ ได้เสนอการแก้ปัญหา คือ ต้องคอยดูหรือฝากคนที่บ้านดูแลแทน

7. จากการทดลอง แผนการสอนที่ 7 “การย้อมสีตอก” พบว่า

- 7.1 เนื้อหาของแผนการสอนที่ 7 การย้อมสีตอกนี้ยากเกินไปสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 – 4 เพราะ
 - 1) นักเรียนชุบผิวตอกไม่ได้ เนื่องจากไม่มีทักษะในการใช้มีดเหลา และส่วนมากนักเรียนกลัวมีดบาดมือ
 - 2) การย้อมสีตอกต้องควบคุมไฟ ฟืน ให้อุณหภูมิเหมาะสม ระยะเวลาพอดี สีจึงจะย้อมติด
 - 3) การย้อมตอกแต่ละเส้นต้องระวังให้สีติดเฉพาะส่วนที่ต้องการ ถ้าไม่ระวังดี พอสีย้อมจะเลอะเปื้อนส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติดได้
 - 4) นักเรียนชุบผิวตอกไม่ได้ ส่วนมากตอกจะถูกมีดปาดขาดเสียก่อน ทำให้ตอกเสียหายหมด

รูปภาพที่ 67-68 ทดลองหลักสูตร ศึกษาแหล่งวัตถุดิบไผ่ช่างกับครูชาวบ้าน

รูปภาพที่ 69-70 ทดลองหลักสูตร เรียนรู้กับชาวบ้าน

- 7.2 เห็นสมควรตัดเนื้อหาการยืมสื่อออกจากแผนการสอนนี้ แล้วนำไปสร้างเป็นหน่วยการเรียนรู้ใหม่เป็นหน่วย “ตอกกล่องข้าวลาย” แทน แล้วนำคาบเวลาเรียนในแผนการสอน การยืมสื่อตอก ไปเพิ่มในแผนการสอน “การหลีบทอก” ซึ่งต้องการใช้เวลาเรียนเพิ่มขึ้น

กรณีการทดลองของครูจักรพงษ์ กันธิยะ

ครูจักรพงษ์ กันธิยะ โรงเรียนบ้านนางาม ได้ทดลองใช้หลักสูตร “ไฟและไฟช่วงวัตถุดิบสำคัญในการไปสาน” โดยจัดการเรียนการสอนสอดแทรกในรายวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วย “การทำมาหากิน” ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 (สอนแบบรวมชั้น - ครูไม่ครบชั้น) มีนักเรียนทั้งสิ้นจำนวน 8 คน จัดสอนสัปดาห์ละ 6 คาบ โดยมีครูชาวบ้านที่มาร่วมสอนด้วย คือนายพันธุ์ทิพย์ ตั้งอารมณ์ นักการภารโรงโรงเรียนบ้านนางาม

จากการทดลองใช้หลักสูตรไฟและไฟช่วงวัตถุดิบสำคัญในการไปสานกล่องข้าว ในภาคเรียนที่ 1/2544 สรุปได้ดังนี้

1. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 1 “ชนิดของไม้ไฟลุ่มน้ำแม่ตา” พบว่า

1.1 จุดประสงค์ไม่เป็นเอกภาพ จึงได้แก้ไขจุดประสงค์ใหม่ดังนี้

- 1.) นักเรียนเขียนชื่อไม้ไฟในท้องถิ่นได้
- 2.) บอกประโยชน์ของไม้ไฟที่ชุมชนนำมาใช้ได้
- 3.) นำไม้ไฟมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

1.2. บูรณาการกับวิชา คณิตศาสตร์ วิชาภาษาไทย วิชาการงานพื้นฐานอาชีพ วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย คือ

- 1.) วิชาคณิตศาสตร์บูรณาการในเนื้อหา การคิดคำนวณ การประมาณ และการนับจำนวน
- 2.) วิชาภาษาไทยบูรณาการในเนื้อหา การเขียนเรียงความ การฟังจากผู้รู้ การแต่งประโยคเรื่องไม้ไฟ และการบรรยายความงามของต้นไฟ
- 3.) วิชาการงานพื้นฐานอาชีพ (กพอ.) บูรณาการในเนื้อหา ประดิษฐ์ของใช้ ทำเครื่องมือการเกษตรเครื่องมือดักสัตว์
- 4.) วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) บูรณาการในเนื้อหา ศิลปะการวาดภาพต้นไฟ

1.3 ในการจัดกิจกรรมพานักเรียนออกสำรวจแหล่งไม้ไฟในชุมชนนั้น ได้อาศัยนักการภารโรงและผู้ปกครองที่ทำไร่อยู่ใกล้ ๆ แหล่งไม้ไฟเป็นผู้ชี้แนะและให้ความรู้ขณะออกสำรวจไม้ไฟ

1.4 เนื้อหาของแผนการสอนนี้ ไม่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมสำรวจแหล่งไม้ไผ่ในภาคเรียนที่ 1 เพราะเป็นฤดูฝนสภาพป่าสูงชัน รก ควณำเนื้อหาและกิจกรรมการสำรวจป่าไผ่ไปสอนในภาคเรียนที่ 2 นอกจากนี้การสำรวจป่าใช้เวลามากเพราะแหล่งไม้แต่ละชนิดอยู่ห่างไกลกันอาจแก้ไขโดยให้นักเรียนสอบถามจากผู้ปกครองและให้ผู้ปกครองหาตัวอย่างไม้ไผ่แต่ละชนิดมาให้ดูแทน

1.5 นักเรียนสนุกกับการออกสำรวจไม้ไผ่ในป่า เพราะได้ขึ้นเขาลงห้วยและได้รู้จักไม้ไผ่แต่ละชนิดจากแหล่งธรรมชาติ

1.6 ในการจัดกิจกรรมให้นักเรียนนำไม้ไผ่มาประดิษฐ์เป็นของใช้ พบปัญหานักเรียนตัวเล็กใช้เครื่องมือตัดไม้ไม่ถนัด จำเป็นต้องอาศัยนักการภารโรงคอยช่วยเหลือแนะนำและให้นักเรียนขอคำแนะนำจากผู้ปกครองในเวลาหลังเลิกเรียนหรือวันเสาร์อาทิตย์

2. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 2 “ลักษณะเด่นของไม้ไผ่ช่าง” พบว่า

2.1 บูรณาการกับวิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาการทำงานพื้นฐานอาชีพ วิชาภาษาอังกฤษ และวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย

- 1.) วิชาภาษาไทยบูรณาการในเนื้อหา การฟังจากผู้ปกครอง การออกมาเล่าหน้าชั้นเรียน การเขียนเรียงความ บทความ และการแต่งประโยค
- 2.) วิชาคณิตศาสตร์บูรณาการในเนื้อหา การเปรียบเทียบลักษณะไม้ที่ดีและไม่ดีได้และการคิดคำนวณ
- 3.) วิชาการทำงานพื้นฐานอาชีพบูรณาการในเนื้อหา การประดิษฐ์ของใช้และเครื่องมือต่าง ๆ
- 4.) วิชาภาษาอังกฤษบูรณาการในเนื้อหา การเขียนคำศัพท์ และการเขียนชื่อต้นไม้
- 5.) วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยบูรณาการในเนื้อหา การวาดภาพลักษณะของไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ

2.2 ในการสอนการคัดเลือกและขั้นตอนการตัดไม้ไผ่ช่างนั้น ได้พานักเรียนไปอยู่ในสภาพที่เป็นจริงในป่า และต้องอาศัยผู้ปกครองและนักการภารโรงเป็นผู้อธิบาย เพราะนักเรียนตัวเล็กเกินไป ไม่สามารถที่จะทำได้ด้วยตัวเอง และป่าไม้ช่างในฤดูฝนจะทึบนักเรียนมองเห็นไม่ถนัด

- 2.3 นักเรียนสนใจที่ได้ดูของจริงของไม้ที่จะนำไปไปสานกล่องข้าว ซึ่งเคยเห็นแต่ผู้ปกครองนำมาจากป่าเท่านั้น และเพลิดเพลินกับการเดินป่าไปตัดไม้
- 2.4 ผู้ปกครองที่ไปช่วยบรรยาย สาธิตการคัดเลือกและตัดไม้ไผ่ข้างในป่าให้นักเรียนดูนั้น ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและมีความรอบรู้และความชำนาญมาก
3. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 3 “ประโยชน์จากไม้ไผ่ลุ่มน้ำแม่ตา” พบว่า
- 3.1 บูรณาการกับวิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาไทย วิชาการงานพื้นฐานอาชีพ วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย และวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
- 1.) วิชาคณิตศาสตร์บูรณาการในเนื้อหา การนับและการคำนวณ
 - 2.) วิชาภาษาไทยบูรณาการในเนื้อหา คำใหม่ การแต่งประโยคและแต่งเรื่อง
 - 3.) วิชาการงานพื้นฐานอาชีพบูรณาการในเนื้อหา การนำไม้ไผ่มาประดิษฐ์เป็นของใช้
 - 4.) วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยบูรณาการในเนื้อหา ศิลปะวาดภาพต้นไม้
 - 5.) วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตบูรณาการในเนื้อหา การศึกษาค้นคว้าชื่อของไม้ไผ่ในหมู่บ้านและการศึกษาการดำรงชีวิตของไม้ไผ่ในหมู่บ้าน
- 3.2 ในการจัดกิจกรรมพานักเรียนดูผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในหมู่บ้านที่ทำจากไม้ไผ่ซึ่งในหมู่บ้านมีหลากหลายจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้ปกครองหลายท่านมีความรู้ความสามารถในการใช้ไม้ไผ่มาทำประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เด็กนักเรียนได้ดูของจริง ได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้
- 3.3 การจัดกิจกรรมให้นักเรียนประดิษฐ์ของใช้ของเล่นจากไม้ไผ่นั้น ต้องอาศัยผู้ปกครองแนะนำให้คำปรึกษาช่วยเหลือเพราะนักเรียนไม่มีทักษะในการประดิษฐ์
- 3.4 ผู้ปกครองบางส่วนไม่ค่อยให้ความสนใจ เพราะต้องใช้เวลาในการทำมาหากิน และมองเห็นว่าการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้จากไม้ไผ่นั้น สร้างรายได้ตอบแทนน้อยกว่าการทำงานอย่างอื่น
4. จากการทดลองในแผนการสอนที่ 4 “ไม้ไผ่จากป่าสู่ภูมิปัญญากล่องข้าว” พบว่า
- 4.1 เนื้อหาเหมาะกับการบูรณาการกับวิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สตน.) และวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ (กพอ.)
 - 4.2 จัดกิจกรรมการสอนโดยนำเด็กศึกษาธรรมชาติของไม้ไผ่ต่าง ๆ บนคอยตามหุบเขาข้างโรงเรียน นักเรียนวาดภาพตามจินตนาการจากการดูต้นไม้ ศึกษาจาก

ของจริงดูผลงานต่าง ๆ จากฝีมือผู้ปกครองที่ผลิตขึ้นจากไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ พบ
ปัญหาในด้านการใช้เวลาในการเรียนไม่พอ จึงใช้เวลาหลังเลิกเรียน หรือวันหยุด
เสาร์อาทิตย์

รับฟังการวิพากษ์ประเมินหลักสูตร

หลังจากได้ทดลองการใช้หลักสูตรในภาคเรียนที่ 1 และ 2 ปีการศึกษา 2544 แล้ว ครูทั้ง 4 คน
ได้จัดเวทีเสวนาผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้ชำนาญการอาชีพไปสานกล่อ่งข้าว ผู้ปกครอง กรรมการ
การศึกษาโรงเรียน นักเรียน ในวันที่ 26 เมษายน 2545 เพื่อรับฟังการวิพากษ์ประเมินหลักสูตรท้องถิ่น
ที่ครูทั้ง 4 คน ได้พัฒนาร่วมกับชุมชน ผลจากการวิพากษ์ประเมินหลักสูตรสามารถสรุปได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การจัดการเรียนการสอน

1. ควรให้มีคนสอนหลายๆ คน ผลัดเปลี่ยนกันสอน โดยให้ผู้สอน 1 คน ต่อนักเรียน 1-5 คน
2. ไม่ต้องเน้นให้ยึดเป็นอาชีพ แต่ให้รู้จักภูมิใจว่าเป็นคนบ้านไผ่ก็ต้องรู้จักกล่อ่งข้าวบ้านไผ่
รู้จักลาย รู้จักดอกกล่อ่งข้าว เมื่อเริ่มรู้จักแล้วใครสนใจก็จะติดตามหัดทำต่อไปได้เอง
3. ควรสอนแต่เรื่องการไปสานก็พอแล้ว ไม่ควรสอนการไปเอาไม้เอาดอก เพราะมันยาก
หากนักเรียนพบสิ่งที่ยาก ๆ จะทำให้ท้อ หากสอนเรื่องง่ายนักเรียนทำเป็นจะติดใจก็จะ
สนใจไปเอาไม้เอาดอกได้เอง
4. นักเรียนคนใดไม่รู้วิธีเอาดอก ไม่รู้วิธีไปสาน หรือไปสานไม่ได้ก็ขอให้รู้จักกล่อ่งข้าว
รู้จักลวดลาย ใครมาถามว่าเป็นคนบ้านไผ่ กล่อ่งข้าวเป็นอย่างไรก็สามารถตอบได้
5. ควรให้นักเรียนไปเรียนกับชาวบ้านที่บ้าน แล้วให้ครูคอยติดตามและตรวจผลงานที่
โรงเรียน
6. ควรสอนเรื่องที่ยาก ๆ ให้นักเรียนหัดทำก่อน ควรเริ่มสอนจากการสานตาต สานฝาก่อน
เด็กจะได้ติดใจไม่ท้อกับการฝึกทำ
7. ให้ครูสอนที่โรงเรียนตามแผนของครูแล้วชาวบ้านจะมาสอนต่อที่บ้าน นักเรียนที่พอรู้
พอเป็นจะเป็นคนที่สนใจ บางคนจะไปขอเรียนกับชาวบ้านเอง

ประการที่สอง การสนับสนุนร่วมมือจากชุมชน

1. ผู้ปกครองที่ไม่เข้าใจการสอนเรื่องกล่อ่งข้าว ผู้นำในตำบลก็จะรับไปประชุมชี้แจงในที่
ประชุมชาวบ้าน ในฐานะเป็นสมาชิก อบต. ก็ยินดีสนับสนุนและชี้แจงชาวบ้านให้เข้าใจ
2. ชาวบ้านที่เข้ามาประชุมวันนี้ก็จะเอาแนวคิด ความคิดเห็นที่พูดกันในที่ประชุมวันนี้ไปใช้
สอนลูกหลานและชี้แจงให้คนอื่นได้เข้าใจโรงเรียนและครู
3. ทาง อบต. จะช่วยประชาสัมพันธ์ถึงผู้ปกครองว่าเรื่องกล่อ่งข้าวบ้านเรานั้นเป็นเรื่อง
จำเป็นที่คนบ้านเราต้องเรียนรู้

ประการที่สาม ข้อคิดเห็นเสนอแนะของนักเรียน

1. เป็นคนบ้านไผ่ไม่อายุที่จะบอกว่าตนเป็นคนบ้านไผ่ และไม่อายุที่จะเรียนสานกลองข้าว อยากจะให้มีการสอนต่อไป พัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ
2. รุ่นพี่ไปสานเป็นแล้วก็จบกันไป แต่ก็ห่วงรุ่นน้อง ๆ ที่ไม่สนใจ อยากให้สนใจทำกิจกรรมชุมนุมกลองข้าวต่อไป ทำกลองข้าวไปโชว์ไปประกวดได้
3. เป็นห่วงรุ่นน้องๆ ที่ไม่มีรุ่นพี่ๆ คอยควบคุมดูแล

ประการที่สี่ ข้อคิดเห็นเสนอแนะอื่น ๆ

1. ชาวบ้านยินดีสอนนักเรียนไปสานกลองข้าว ยินดีทุ่มเทให้เต็มที่หากโรงเรียนจะส่งนักเรียนไปประกวดแข่งขันก็ให้โรงเรียนส่งนักเรียนคนนั้นมาเรียนพิเศษกับชาวบ้าน สอนประกบตัวต่อตัวให้หัดทำงานได้ดีได้งาม
2. ถ้าครูที่ทำเรื่องการสานกลองข้าวย้ายไป ไม่มีครูคนใดสนใจรัก ทางชาวบ้านก็พร้อมที่จะสอนลูกหลานมัน จะไม่ให้กลองข้าวสูญหายเป็นเด็ดขาด
3. ชาวบ้านที่เขาไม่เข้าใจก็มีอยู่ เขาก็จะว่าครูเอาแต่เรื่องกลองข้าว เรื่องใหม่ ๆ เขาก็ไม่ค่อยสนใจ ต่อไปเขาก็จะเข้าใจเองว่าครูไม่ใช่คนที่นั่นยังสนใจ อยากให้ของบ้านเรายังคงอยู่กับบ้านเราไม่ให้สูญหาย
4. ดีใจที่งานวิจัยทำให้ชาวบ้านเกิดความรักในการสานกลองข้าวมากขึ้น เวลาไปประชุมที่อำเภอ ไปไหนก็จะมีคนชม มีคนสั่งซื้อ ดีใจที่เดี๋ยวนี้ขายไปไกลถึงเมืองแพร่
5. เดี่ยวนี้ครูและนักเรียนสนใจกลองข้าวดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งแต่ก่อนนักเรียนไม่เคยมองกลองข้าวเลย อยากให้นักเรียนได้รู้เรื่องกลองข้าวกันทุกคน ถึงแม้จะสานไม่เป็นก็ตาม

บทบาทความร่วมมือในการพัฒนาฝีมือและรูปแบบผลิตภัณฑ์

การพัฒนาฝีมือและรูปแบบผลิตภัณฑ์กลองข้าวในตำบลเมืองมีพัฒนาการเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกก่อน พ.ศ. 2542 ระยะที่สองตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ระยะแรกนั้นเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นก่อนที่โครงการวิจัยนี้จะเข้าไปดำเนินการ บทบาทการกระตุ้นพัฒนาเกิดจากครูในพื้นที่ ซึ่งรับซื้อกลองข้าวจากชาวบ้านไปขาย ส่วนระยะที่สองเป็นการพัฒนาที่เกิดจากการกระตุ้นจากกิจกรรมของโครงการวิจัยนี้

การพัฒนาระยะแรก จุดเริ่มต้นจากบทบาทของครูในพื้นที่

อาจกล่าวได้ว่าครูสมพงษ์ ชลัย เป็นผู้บุกเบิกในการกระตุ้นชาวบ้านให้พัฒนาฝีมือการผลิตกล่องข้าว เนื่องจากครูสมพงษ์ ชลัย ได้เป็นครูอยู่ในตำบลเมืองมายตั้งแต่ พ.ศ. 2527-2542 อยู่มา 3 โรงเรียน เริ่มจากเป็นครูโรงเรียนบ้านนาใหม่ (พ.ศ. 2527 - 2532) แล้วย้ายมาอยู่โรงเรียนบ้านไผ่งาม (พ.ศ. 2532-2536) แล้วย้ายไปอยู่โรงเรียนบ้านนางาม (พ.ศ. 2537 - 2542) โรงเรียนทั้งสามแห่งตั้งอยู่ในชุมชนผลิตกล่องข้าว ครูสมพงษ์ ชลัย ได้ช่วยรับซื้อกล่องข้าวจากชาวบ้านไปขายต่อเนื่องกันมาตลอดระยะเวลาที่สอนอยู่ในตำบลเมืองมาย ได้พบข้อดีข้อด้อยของกล่องข้าวตำบลเมืองมาย ได้พบความต้องการ ความนิยมของผู้ซื้อกล่องข้าว จึงเริ่มนำข้อดีมาเสนอแนะชาวบ้านให้ปรับปรุงแก้ไข และแนะนำให้ผลิตกล่องข้าวที่ผู้ซื้อนิยม โดยกระตุ้นผู้ผลิตด้วยการตั้งราคารับซื้อให้สูงกว่าราคาปกติ การพัฒนาฝีมือปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก ครูสมพงษ์ ชลัย จะแนะนำให้ชาวบ้านทำดังนี้คือ การฉีกดอกให้เล็ก เพื่อความละเอียดสวยงามของลวดลาย เย็บส่วนประกอบให้แน่นด้วยหวายเท่านั้น กำหนดลวดลายให้กลมกลืนตามที่ต้องการ และให้ใช้สายกล่องข้าวที่ทำจากปอเท่านั้น ถ้าชาวบ้านคนใดทำตามข้อกำหนดนี้ ครูสมพงษ์ ชลัย จะรับซื้อในราคาที่สูงกว่าปกติมาก ตั้งแต่ราคา 20 บาท จนถึง 120 บาท ขณะที่กล่องข้าวที่ไม่ประณีตสวยงาม จะรับซื้อในราคาเพียง 8-15 บาทเท่านั้น

ลักษณะที่สองการปรับปรุงรูปทรง รูปทรงของกล่องข้าวดั้งเดิมของตำบลเมืองมาย จะมีรูปทรงแบบสูงเพียวทั้งชนิดกล่องข้าวขาว และกล่องข้าวลาย แต่มีกล่องข้าวชนิดหนึ่งซึ่งเป็นกล่องข้าวขาวแบบหนึ่งมีรูปทรงแตกต่างออกไป ชาวบ้านเรียกกล่องข้าวนี้ว่า “กล่องข้าวลาว” กล่องข้าวลาวมีลักษณะป้อมเตี้ยไปด้วยดอกที่แข็งแรงกว่ากล่องข้าวชนิดอื่น และดอกไม่มีการย้อมสี ครูสมพงษ์ ชลัย พบว่ากล่องข้าวลาวที่มีลักษณะป้อมเตี้ยนี้คนซื้อนิยมมาก แต่ทั้งตำบลเมืองมายมีผู้ผลิตได้เพียง 2-3 คน ผู้มีชื่อเสียงมีฝีมือ และเป็นคนดั้งเดิมในการผลิตกล่องข้าวลาว คือ พ่อหลวงคำอ้าย ยนต์วงศ์ ชาวบ้านไผ่ปง แต่คนในชุมชนไม่นิยมทำกล่องข้าวลาวเพราะใช้ดอกแข็ง ต้องใช้มีดเหลากรีดดอกขณะ ไปสานและเหลาขอบเส้นดอก ทำยาก และเจ็บมือ (ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า กล่องข้าวลาวอาจจะไม่ใช่กล่องข้าวดั้งเดิมของชุมชนตำบลเมืองมาย เพราะจากคำบอกเล่าของพ่อหลวงคำอ้าย ยนต์วงศ์ บอกว่า ตนเรียนจากชาวบ้านอื่น เมืองงาว สมัยที่ตนยังเป็นหนุ่มไปรับจ้างเลี้ยงช้างที่บ้านอื่น ประกอบกับการเรียกชื่อกล่องข้าวชนิดนี้ว่า “กล่องข้าวลาว” ซึ่งมีความหมายว่า มีขนาดใหญ่ ก็เป็นชื่อที่แตกต่างจากกล่องข้าวชนิดอื่น ๆ ของชุมชน) ครูสมพงษ์ ชลัย จึงได้นำกล่องข้าวลายของพ่อหลวงคำอ้าย ยนต์วงศ์ ไปให้แม่หลวงหล้า จัดแข็งแรง บ้านนางามผลิตตาม และสามารถทำตามแบบได้ดีและมี คุณภาพดีมาก แต่คนไม่ค่อยทำตามเพราะ “มันทำยาก มันเจ็บมือ ดอกมันแข็ง”

เนื่องจากกลองข้าวลาวทำยาก ดอกแข็ง คนทำไม่นิยมทำถึงแม้จะมีคนซื้อให้ราคาสูงก็ตาม ครูสมพงษ์ ชลัย จึงได้แนะนำให้ปรับปรุงทรงกลองข้าวคอกัว ซึ่งปกติจะมีรูปทรงสูงเพียวให้มีรูปทรงป้อมเตี้ย เหมือนกลองข้าวลาว และให้ปรับปรุงทรงกลองข้าวคอเลิง ซึ่งปกติมีรูปร่างสูงเพียวให้มีขนาดเล็กลง ปรากฏว่าชาวบ้านทำตามคำแนะนำได้หลายคน โดยมากเป็นคนบ้านนางาม เช่น แม่หลวงหล้า ขัดแข็งแรง แม่หลวงปัน ตั้งอารมณ์ นางเสาร์แก้ว ยนต์วงศ์ นางบัวขร คีมาค นางบัวลอย วงศ์สิงห์ นางแสงคำ ขัดแข็งแรง นางยุพิน ลาภเกิด

นอกจากนี้ได้แนะนำปรับปรุงทรงตามแบบกลองข้าวถิ่นอื่น เพื่อสนองความต้องการของตลาด โดยให้ชาวบ้านผลิตเลียนแบบตามตัวอย่าง ชาวบ้านเรียกกลองข้าวชนิดนี้ว่า **“กลองข้าวคอเม้น”** เพราะรูปแบบการเก็บปลายดอกตรงส่วนคอใช้วิธีมัดเส้นดอกออกจากชั้นใน (ทำให้มองเห็นชั้นในแยกจากชั้นนอก) ส่วนกลองข้าวของชุมชนที่ชาวบ้านทำกันนั้น เก็บปลายดอกด้วยการด้วยการปักเส้นดอกเข้าไปตรงส่วนคอของชั้นในจนมองไม่เห็นชั้นใน ผู้ที่ทำตามแบบนี้ก็จะกลุ่มเดียวกับแบบแรก ซึ่งเป็นคนบ้านนางามเป็นส่วนใหญ่

การพัฒนาระยะที่สองแรงกระตุ้นจาก ครู – นักวิจัย – กลุ่ม

ตั้งแต่โครงการวิจัยได้เข้ามาปฏิบัติกรวิจัยร่วมกับชาวบ้านในระยะที่ 1 เมื่อปลายปี พ.ศ.2541 นั้น กิจกรรมหนึ่งที่สร้างแรงกระตุ้นการพัฒนาฝีมือคือ การจัดประกวดฝีมือไปสานกลองข้าว ซึ่งได้เชิญผู้มีฝีมือจากทั้ง 5 หมู่บ้าน ของตำบลเมืองมาย มาประกวดกลองข้าวกันในเดือนธันวาคม 2541 โดยให้ชาวบ้านเป็นกรรมการตัดสินเลือกผลงานชนะเลิศ และรองชนะเลิศ ต่อมาในระยะที่ 3 เมื่อเดือนเมษายน 2544 ได้เชิญสมาชิกกลุ่มอาชีพไปสานกลองข้าวจัดประกวดฝีมือไปสานกลองข้าวกันอีกครั้งหนึ่ง กิจกรรมดังกล่าวนี้นับเป็นแรงกระตุ้นและได้เห็นการพัฒนาฝีมือและรูปแบบผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มไปสานกลองข้าวได้มากวิธีหนึ่ง นอกจากนี้แรงกระตุ้นจากครูในพื้นที่ จากนักวิจัย และจากกลุ่มอาชีพไปสานกลองข้าวก็มีส่วนให้เกิดการพัฒนาฝีมือและรูปแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชนตำบลเมืองมายอีกด้วย

การพัฒนาฝีมือและรูปแบบผลิตภัณฑ์ในระยะนี้ ปรากฏลักษณะการพัฒนาฝีมือและรูปแบบผลิตภัณฑ์ 3 รูปแบบได้แก่ ลักษณะแรกการพัฒนาฝีมือให้ประณีตสวยงาม และรักษารูปทรงกลองข้าวตามแบบดั้งเดิม ลักษณะที่สองปรับปรุงรูปทรงกลองข้าวให้มีรูปทรงป้อมเตี้ย และลักษณะที่สามพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อื่นนอกเหนือจากกลองข้าว

ลักษณะแรก การพัฒนาฝีมือให้ประณีตสวยงามและรักษารูปทรงกลองข้าวแบบดั้งเดิม ครูในพื้นที่มีบทบาทแนะนำทั้งโดยตรง คือแนะนำชาวบ้านให้ปรับปรุงให้ประณีตสวยงาม เมื่อมีโอกาสและแนะนำโดยอ้อมคือบอกผ่านนักเรียนในขณะสอนเรื่องการไปสานกลองข้าว ส่วนนักวิจัยและ

กลุ่มนั้นจะกระตุ้นสมาชิกในโอกาสที่มีการประชุมเสวนากัน มีการสนทนากลุ่มย่อยและสมาชิกส่วนใหญ่จะสนใจพัฒนาในลักษณะแรกนี้มาก เพราะปัจจัยต่อไปนี้คือ

ประการแรกทุกคนต้องการขายกล่องข้าวให้ได้ราคาสูงกว่าเดิม เมื่อเห็นสมาชิกที่พัฒนาฝีมือจนมีคุณภาพและสามารถขายได้ในราคาสูงจึงได้ทดลองทำตามเพราะผู้ซื้อต้องการซื้อกล่องข้าวที่มีคุณภาพฝีมือประณีตสวยงามเท่านั้น ประการต่อมาเนื่องมาจากการตั้งกลุ่มสร้างร้านค้ารับซื้อกล่องข้าวจากสมาชิกมาขายนั้นคณะกรรมการรับซื้อ ได้กำหนดคุณภาพกล่องข้าว มีการติชม การวิจารณ์ผลผลิตที่นำมาขายให้ร้าน และจะรับซื้อเฉพาะที่มีคุณภาพฝีมือดี ส่วนที่ฝีมือไม่ดีถ้าจะซื้อไว้ก็จะซื้อในราคาที่ต่ำกว่า ประการสุดท้ายเนื่องจากกรรมกรของกลุ่มได้คัดเลือกกล่องข้าวที่มีคุณภาพฝีมือประณีตสวยงามมาเก็บไว้ที่ร้านค้าให้สมาชิกของกลุ่มได้ดูได้เห็นเป็นตัวอย่าง ทำให้สมาชิกเข้าใจและเห็นความแตกต่างระหว่างผลผลิตที่มีคุณภาพกับที่ด้อยคุณภาพชัดเจนขึ้น ผู้ที่ถูกติ ถูกวิจารณ์สามารถปรับปรุงแก้ไขด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องไปขอคำแนะนำจากคนอื่น

การพัฒนาในลักษณะแรกนี้เน้นความประณีตสวยงามแต่ยังคงรักษารูปทรงแบบเดิมไว้อยู่ สำหรับจุดเน้นของการพัฒนาฝีมือที่สำคัญมี 5 จุด คือจุดที่หนึ่ง **ความแน่นและแข็งแรงของกล่องข้าว** โดยเฉพาะชั้นในต้องแน่น แข็งแรง หากชั้นในแข็งแรงชั้นนอกก็จะแน่นแข็งแรงไปด้วย จุดที่สอง **การเย็บดิน เย็บจิก** ต้องเรียบร้อย แน่นมันคง สวยงาม ไม่ทำให้ตัวกล่องฉีกขาด และต้องใช้หวายเย็บเท่านั้น จุดที่สาม **การฉีกตอกไปชั้นนอก** ต้องฉีกตอกให้เท่ากัน และควรฉีกให้ได้ไม่น้อยกว่า 5 เส้น ถ้าใช้ตอกที่ฉีก 4 เส้นลงมาจะทำให้ดูหยาบไม่สวยงาม เพราะตอกใหญ่เกินไป จุดที่สี่ **การกำหนดลาย** ต้องให้เหมาะสมกลมกลืน สวยงาม หากเป็นกล่องข้าวลาย ยังต้องพิถีพิถันเป็นพิเศษ ที่จะพยายามเลือกดอกเลือกลายที่ผู้ซื้อนิยมรวมถึงการย้อมสีที่ไม่ให้เลอะไม่ให้เปื้อน จุดที่ห้า **สายกล่องข้าว** ต้องใช้เชือกทำจากปอฝืนให้สวยงามเรียบร้อยไม่สั่นเกินไปและต้องไม่ใช่เชือกฟางเค็ดขาด

ลักษณะที่สอง การปรับรูปทรงให้ป้อมเตี้ย การพัฒนารูปทรงกล่องข้าวให้ป้อมเตี้ยนี้จะนิยมในกลุ่มผู้ผลิตบ้านนางามที่ครูสมพงษ์ ชลัย ได้นำไปแนะนำและรับซื้อ แต่หลังจากการประกวดฝีมือการไปสานกล่องข้าวแล้ว ชาวบ้านในหมู่บ้านไผ่พะพะได้เห็นกล่องข้าวรูปแบบที่พัฒนาใหม่ก็เกิดการวิจารณ์กันขึ้น เช่น

“ไหนดออ่อนน้อยละเขาว่ากล่องข้าวบ้านในมันงามแต่กะฝีมือดีขนาดไหนหันเขาว่าขายได้แก่นละห้าหกสิบบาท” (ไหนดออุหน้อยชิ เขาว่ากล่องข้าวบ้านในมันสวยจริงหรือฝีมือดีแค่ไหนหันเขาว่าขายได้กล่องละห้าสิบหกสิบบาท : ผู้วิจัย) “โอของบ้านในเป็นฉีกตอกเส้นน้อยน้อฉีก 5 เส้นก่อนนิ เป็นจ๊ะแน่นโลน่อ” (โอของบ้านในเขาฉีกตอกเส้นเล็กนี่ฉีกถึง 5 เส้นนี่เขาดันจนแน่นนี่ละ : ผู้วิจัย) “อันนี้มันบ่เหมือนบ้านเฮากะคอมันหังสันมีสีแฉะแต่บ้านเฮามันคอยาวมีเจ็ดแฉะก่อนนิ” (อันนี้มัน

ไม่เหมือนบ้านเราคอมันสั้นมีเพียงสี่แถวเท่านั้นแต่ของบ้านเรานั้นยาวมาถึงเจ็ดแถว: ผู้วิจัย) “เฮว่า
อย่างนี้เฮกะยะได้มะเดียวจะลงยะผ่อ”(เราว่าอย่างนี้เราก็คทำได้มาเดียวจะลงทำให้ดู: ผู้วิจัย)

เหล่านี้เป็นเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านไผ่พะ เมื่อเห็นกล่องข้าวแม่หลวงหล้า
จัดแข็งแรง ชาวบ้านนางมซึ่งได้ปรับปรุงรูปแบบกล่องข้าวให้มีรูปทรงป้อมเตี้ยส่วนคอสั้นลงกว่า
ของเดิมรวมถึงความพิถีพิถันในการกำหนดรายละเอียดให้เหมาะสมตามคำแนะนำของครูสมพงษ์
ชลัย จนกล่องข้าวแบบนี้เป็นที่ต้องการของตลาดที่นิยมบริโภคงานศิลปหัตถกรรม

ชาวบ้านไผ่พะส่วนใหญ่ยอมรับว่าพวกบ้านใน(บ้านนางม)ได้พัฒนาฝีมือรูปแบบกล่องข้าว
จนถูกใจคนซื้อส่วนชาวบ้านไผ่พะนั้นถึงจะไปสานกล่องข้าวกันมากก็จริงแต่คนที่สนใจพัฒนา
ปรับปรุงรูปแบบให้ดีขึ้นมีจำนวนน้อยแต่หลังจากที่ได้เห็นกล่องข้าวแม่หลวงหล้าแล้วผู้สนใจ ปรับ
ปรุงพัฒนาฝีมือและรูปแบบกล่องข้าวเริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น และส่วนหนึ่งต้องการพิสูจน์ว่า “เขาช่างดู
ถูกฝีมือเฮล้าไปกำนี้เฮกะยะหื้อผ่อกำละว่าหมู่บ้านพะนี้กะมีฝีมือไปกล่องข้าวได้ดีได้งามบ่กำ
บ้านใน”(เขาช่างดูถูกฝีมือเราเกิน ไปทีนี้เราจะทำให้ดูสักทีหนึ่งว่าพวกบ้านพะนี้ก็มีฝีมือสาน
กล่องข้าวได้ดีได้งามไม่แพ้บ้านใน : ผู้วิจัย)

แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่ไม่ยอมรับการพัฒนารูปทรงกล่องข้าวให้ป้อมเตี้ยผิดแปลกไปจาก
ที่เคยทำมาก็มีอยู่ ชาวบ้านหลายคนจึงไม่ยอมเปลี่ยนรูปทรงกล่องข้าวและยังคงผลิตกล่องข้าวแบบ
ดั้งเดิมที่มีรูปทรงสูงเพียวต่อไป เช่น พ่อหลวงคำ ดีมาก ชาวบ้านไผ่ปง ซึ่งเป็นผู้มีฝีมือผลิตกล่องข้าว
ได้ละเอียดประณีตสวยงามแต่รักษารูปทรงแบบเดิมไม่ยอมเปลี่ยนได้ให้เหตุผลว่า “ของเก่ามันกะดี
แล้ว ยะกันมาตั้งเงินพ่อเงินแม่ ถ้าจะหื้อเปลี่ยนไปมันก็จะผิดครูกำละ ครูเป็นสอนมาจะอ้อเฮตึงยะจะอ้อ
มาเงินแล้ว เฮไปจะอ้อเปงจะอ้อย่างนี้มันก็ขายได้เขาตึงมาซื้อบ่ได้ขาด” (คำ ดีมาก, มีนาคม 2543)
(ของเก่ามันก็ดีแล้วทำกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ ถ้าจะให้เปลี่ยนไปมันจะผิดครูกะมัง ครูท่านสอนมา
อย่างนี้เราก็ออย่างนี้มานานแล้ว เราสานอย่างนี้ทำอย่างนี้มันก็ขายได้ เขาก็มาซื้อตลอด : ผู้วิจัย)

ลักษณะที่สาม การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อื่น จากการที่นักวิจัยและครูที่ร่วมโครงการวิจัย
ได้ร่วมประชุมเสวนากับสมาชิกกลุ่มอาชีพไปสานกล่องข้าว เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อื่นที่มีใช้
กล่องข้าว จนได้ข้อสรุปร่วมกันว่าควรทดลองผลิตสินค้าตัวใหม่ โดยอาศัยทักษะการทำกล่องข้าวเป็น
พื้นฐาน และนำลวดลายกล่องข้าวไปผลิตสินค้าตัวใหม่ จนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของชุมชนได้แก่
ผลิตภัณฑ์ต่อไปนี้

ตะกร้า นักวิจัยได้ทดลองให้ แม่หลวงหล้า จัดแข็งแรง ชาวบ้านนางมดัดแปลงกล่องข้าว
เป็นตะกร้าจนกระทั่งพัฒนาฝีมือสวยงามมากขึ้นและนำไปเผยแพร่ปรากฏว่ามีผู้นิยมและสั่งซื้อกัน
มาก เมื่อนำตัวอย่างตะกร้าของแม่หลวงหล้ามาให้ชาวบ้านนางม ชาวบ้านไผ่พะ และไผ่ปง
ดูชาวบ้านหลายคนได้ทดลองผลิตตะกร้าและหลายคนก็ทำได้ดีมีคุณภาพคือ นายเอือน อาษา นางแก้ว

ยงค์วงศ์ พ่อหลวงเหล็ก ลากเกิด นางจันทร์ หมอยา นางบุญ บุญยืน นางจันทร์เพ็ญ หมอยา นายรัตน์ สีสด นางจันทร์ สีสด นายจรรย์ หมอยา นางยุพิน ลากเกิด นางบัวลอย วงศ์สิงห์ พ่อหลวงคำอ้าย ดีมาก และนายปา รวยเงิน เป็นต้น

ทุกวันนี้กลุ่มตั้งรกรับซื้อตะกร้าดังกล่าวในราคาใบละ 50-80 บาท และบางคนสามารถขายให้กับคนต่างถิ่นในราคาสูงถึงใบละ 100 บาทก็มี นายจรรย์ หมอยา (มกราคม 2544) กล่าวว่า “ถ้าไปตะกร้าไปผองอย่างอื่นแล้วขายได้ราคาอย่างต่ำเดี๋ยวนี้ผมว่าผมจะไป รับจ้างทำงานอย่างอื่นแล้วมานั่งไปตะกร้าไปผองจะดีกว่ามันไม่ต้องตากแดดไม่ต้องยะการหนักจะได้เงินพอๆ กันสู้อย่างอื่นสบายกว่า ดีกว่าวันนี้ผมก็ไปผองไปตะกร้าถึงเมื่อวันเมื่อคืน ผมว่ามันมีรายได้ดีกว่ายะการอื่นหนา อย่างไปตะกร้ามันยากตัดที่เหลาหวายหยาบปาก แล้วก็เปลืองหวายเท่าอัน บ่าเดี๋ยวนี้ผมคิดทำที่เหลาหวายได้ละจะเอาเส้นทึบเส้นแลบเท่าใดก็ได้ผมใช้กระป๋องเจาะรูแล้วเอาหวายสอดรูดึงเส้นหวายมันเท่ากันดี” (ถ้าสานตะกร้าสานผองอย่างอื่นแล้วขายได้เท่าราคาเท่าเดี๋ยวนี้ผมว่าผมไม่ไปรับจ้างทำงานอย่างอื่นแล้วมานั่งทำตะกร้าอย่างนี้ดีกว่ามันไม่ต้องตากแดดไม่ต้องทำงานหนักก็ได้เงินพอๆ กันสู้ทำอย่างอื่นสบายกว่าทุกวันนี้ผมก็เอาแต่ทำตะกร้าทั้งกลางวันกลางคืนผมว่ามันมีรายได้ดีกว่าทำงานอื่นนะอย่างทำตะกร้านี้มันยากเฉพาะเหลาหวายเย็บปากและเปลืองหวายเท่านั้น เดี๋ยวนี้ผมได้ทำที่เหลาหวาย ได้แล้วจะเอาเส้นเล็กเส้นหนาเท่าใดก็ได้ผมใช้กระป๋องเจาะรูเอาหวายสอดรูดึงเส้นหวายมันเท่ากันดี : ผู้วิจัย)

นอกจากตะกร้าแล้วยังมีการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์อื่น ๆ คือ กระเป๋าสาน ผลงานการสร้างสรรค์ของ นางบัวลอย วงศ์สิงห์ บ้านนางาม และพ่อหลวงคำอ้าย ดีมาก บ้านไผ่ปง กล่องใส่ของ ผลงานของนางสุดา บุญยืน และนางบุญ บุญยืน บ้านไผ่แพะ กระเป๋าใส่ของ ผลงานของนางยุพิน ลากเกิด บ้านนางาม พวงกุญแจผลงานของ นางสุดา บุญยืน บ้านไผ่แพะ น้ำคอกหุ้มด้วยลวดลายสาน ผลงานของพ่อหลวงคำอ้าย ดีมาก บ้านไผ่ปง แจกันใส่ดอกไม้แห้ง ผลงานของแม่หลวงปิ่น ตั้งอารมณ์ บ้านนางาม ที่รองแก้ว ผลงานของนางยุพิน ลากเกิด และนางบัวลอย วงศ์สิงห์ บ้านนางาม ผองใส่ของอเนกประสงค์ ผลงานของนายเอือน อาษา บ้านไผ่แพะ นายเอือน อาษา ชาวบ้านไผ่แพะเป็นคนที่มีความสนใจและมีความรักมีความสุขกับการพัฒนาฝีมือรูปแบบผลิตภัณฑ์ ได้พูดถึงการพัฒนาฝีมือรูปแบบว่า “ผมก็หันดีกับการแนะนำของหมู่อาจารย์ หมู่นักวิจัย นอ อาจารย์มาช่วยติช่วยบอกจะนี้ผมก็จะค่อยปรับค่อยแปงไป มันก็ดีกว่าคนกะคนทำ ผมถึงใครก็หื้อทางอาจารย์ช่วยบอกช่วยแนะอื้อเตอะนอ อย่างผมก็เหมือนว่าเป็นนักเรียนของหมู่อาจารย์ที่มาแนะนำก็จะทดลองพัฒนาไป ขอหื้อมาช่วยติชม สนับสนุน อันไหนดีอันไหนงามก็ช่วยบอกมาได้นอ” (เอือน อาษา, ธันวาคม 2543) (ผมก็เห็นดีด้วยที่พวกอาจารย์ นักวิจัยมาช่วยติช่วยบอกอย่างนี้ ผมก็จะพยายามปรับปรุงไป มันก็ดีกว่าคนทำ ผมจึงอยากให้ทางอาจารย์ช่วย

รูปภาพที่ 71 “กล่องข้าวขาว” – “กล่องข้าวลาย”

รูปภาพที่ 72 “กล่องข้าวขาว” ฝีมือนายอ้าย ยนต์วงศ์

รูปภาพที่ 73 กล่องข้าวรูปทรง ‘สูงเพรียว’ แบบดั้งเดิม

รูปภาพที่ 74 กล่องข้าวรูปทรง ‘ป้อมเตี้ย’ แบบพัฒนาใหม่

รูปภาพที่ 75-76 ผลิตภัณฑ์ใหม่ใส่ลวดลายแบบเดิม

